

**Økonomi i universets målestok.
Om økonomi i Batailles generelle økonomi**

**Asger Sørensen
WP 9/2005**

MPP Working Paper No. 9/2005 ©
September 2005
ISBN: 87-91181-96-8
ISSN: 1396-2817

Department of Management, Politics and Philosophy
Copenhagen Business School
Blaagaardsgade 23 B
DK-2200 Copenhagen N
Phone: +45 38 15 36 30
Fax: +45 38 15 36 35
www.mpp.cbs.dk

Asger Sørensen

Økonomi i universets målestok.

Om økonomi i Batailles generelle økonomi

Den almindelige brug af ordet >økonomi= rummer en tvetydighed, som man må gøre sig klart, men også acceptere: Med >økonomi= betegner man således både et virkeligt empirisk genstandsfelt og det fag, som studerer dette genstandsfelt.¹ Økonomi beskæftiger sig altså med økonomi i den betydning, at økonomi som fag er en praktisk disciplin, der sigter på at styre økonomien.² Centralt for økonomi i begge de nævnte betydninger er de ressourcer, mennesker skal bruge for at opretholde og leve livet, og man kan sige, at økonomien som praktisk fag spiller en afgørende rolle for, hvordan økonomien som genstandsfelt i et moderne samfund kommer til at udfolde sig. Tvetydigheden i brugen af ordet >økonomi= viser, at >økonomi= betegner menneskelige ressourcers tilvejebringelse, skabelse, distribution, cirkulation og endelig deres forbrug eller forsvinden, at optimal menneskeligt udnyttelse af disse ressourcer kræver et planmæssigt studium af de processer eller aktiviteter, hvori de indgår, altså økonomien som et praktisk fag, og at disse to aspekter af økonomi hverken kan eller bør adskilles i praksis.

Intet skabes dog ud af intet, og tilsvarende kan intet forsvinde fuldstændigt, men i dette praktiske perspektiv, så skabes der ressourcer, ligesom nogle ressourcer er tilgængelige og andre ikke. I forhold til menneskers principielt næsten umættelige behov, så de tilgængelige ressourcer for ét eller flere mennesker altid begrænsede, og derfor er udgangspunkt for almindelig økonomisk tænkning den såkaldte >knaphedens lov=³. Almindelig økonomisk tænkning har sine rødder i politisk økonomi, og den tager udgangspunkt i Aristoteles= berømte sondring mellem *oikonomía*, som betegner den praktiske kunnen og klogskab, der kræves for at udnytte en husholdnings ressourcer bedst muligt, og *chremastistiké*, som betegner erhvervsmæssig virksomhed udelukkende med rigdom for øje, helt uden hensyn til naturlige grænser, og det værste for Aristoteles i denne henseende er at tage renter på pengeudlån, som han kun kan betragte som åger.⁴ Denne sondring mellem husholdning og virksomhed, altså mellem fornuftigt styring af fælles ressourcer og rationel kalkule af private profitmuligheder er grundlæggende for økonomisk tænkning,⁵ omend den

¹ Se f.eks. Carsten Fenger-Grøn & Jens Erik Kristensen, ABehovet for en kritik af den økonomiske fornuft@, i Fenger-Grøn & Kristensen (red.), *Kritik af den økonomiske fornuft*, København: Hans Reitzel 2001, 20.

² Jf. *ibid.*, 15 og f.eks. Paul A. Samuelson: *Economics*, Tokyo: McGraw-Hill Kogakusha ¹⁰1976.

³ P. Nyboe Andersen, Bjarke Fogh & Poul Winding: *Nationaløkonomi*. København: Einar Harcks forlag 1952, 14 f.

⁴ Aristotle: *Politics*, i Aristotle, *The Complete Works of Aristotle*, Vol. 2, Princeton, N.J., Princeton University Press, 1984, *Pol.* 1257-58.

⁵ Sml. f.eks. Nyboe Andersen, Fogh & Winding, *ibid.*, 13.

tillægges mindre betydning i dag,⁶ hvor den moralske vurdering i offentligheden af profitorienteret erhvervsvirksomhed er helt anderledes positiv.⁷

Denne omvurdering af de to aspekter ved økonomisk aktivitet afspejles i overgangen fra den klassiske arbejdsværditeori i den tidlige liberalisme, hvor værdi betegner brugbarhed og skabes af producenten, til den neo-klassiske forståelse af værdi som markedspris, hvor værdien skabes ved den enkelte forbrugers vilje til at betale.⁸ Fra at være et spørgsmål om, hvad der er godt for mennesket i objektiv forstand, altså hvad menneskets har behov for, så bliver økonomisk aktivitet i stigende grad defineret ud fra, hvad der kan anses for attraktivt i subjektiv forstand, altså i den enkelte aktørs perspektiv. I begge tilfælde har vi dog at gøre med en aktivitet, der er styret af en mangel, og Batailles definition på økonomi, at det er den aktivitet at søge det, vi mangler,⁹ er derfor udmærket som en indledende overordnet afgrænsning.

En sådan forståelse af økonomi giver imidlertid anledning til flere spørgsmål. Før det første er det omtalte >vi= ikke en helt enkel størrelse. En stat kan stå i et modsætningsforhold til sine borgere, og mere generelt kan enhver kollektiv helhed af mennesker, altså et samfund, en gruppe, en klasse etc. være i modsætning til såvel andre helheder af samme slags som enkelte mennesker. I Adam Smiths klassiske politiske økonomi blev løsningen på disse mulige konflikter en kombination af den berømte usynlige hånd og en understregning af menneskets dobbelte natur som på én gang egoistisk og altruistisk.¹⁰ Her overfor fremhævede Marx imidlertid, at der i alle hidtidige historiske samfund har været en modsætning mellem nogle bestemte grupper af mennesker, nemlig samfundets klasser. Klasser er defineret ved deres forhold til produktionsmidlerne, og et klassesamfund er kendetegnet ved, at de klasser, der besidder en anerkendt ejendomsret til produktionsmidlerne, kan forhindre andre klasser og dermed andre mennesker i frit at søge det, de mangler.¹¹

I den moderne vestlige verden foregår klassekamp typisk via dialog i forskellige repræsentativt demokratiske forsamlinger, og styrkeforholdet afstemmes gennem lejlighedsvisse magtdemonstrationer udenfor institutionerne. I den videre videnskabeliggørelse af økonomisk tænkning, som det skete i den neo-klassiske økonomi, valgte man typisk at se bort fra dette samfundsmæssige faktum og dermed det konflikтуelle i spørgsmålet om, hvem >vi= egentlig er. I

⁶ Sml. f.eks. Shaun Hargreaves Heap *et al.*: *The Theory of Choice*. Oxford: Blackwell 1992, 245 ff.

⁷ Jf. f.eks. Fenger-Grøn & Kristensen, *ibid.*, 21 ff.

⁸ Sml. f.eks. Asger Sørensen, AValue, Business and Globalisation - Sketching a critical conceptual framework@, *Journal of Business Ethics*, Vol. 39, 2002, 162 f.

⁹ Jf. Georges Bataille, A[ébauche d=avant propos]@, i G. Bataille, *Œuvres complètes*, tome I-XII, Paris, Gallimard 1970-88 (herefter *OC*), t. VII, 472.

¹⁰ Sml. f.eks. James Ottesen, AAdam Smith=s Marketplace of Morals@, *Archiv für Geschichte der Philosophie*, Bd. 84, No. 2, 2002, 208 ff.

¹¹ Jf. f.eks. Anders Lundkvist: *Hoveder og høveder*. København: Frydenlund 2004, bd. 1, 45 ff.

stedet erstattede man den klassiske liberale økonomis tro på Guds forsyn og menneskets moralske sans med en tillid til økonomien som et mekanisk ligevægtssystem, hvis stabilitet blev sikret af en uendelighed af indbyrdes modstridende stød.¹² Udgangspunktet for den neo-klassiske tankegang var, at den mindste enhed i et økonomisk system er den enkelte økonomiske aktør. Denne aktør skal målrationelt holde hus med såvel ressourcer som profitmuligheder, og succeskriteriet er den størst mulige rigdom. Det afgørende ved målrationelle egoistiske handlinger er således altid målet. Et mål kan betragtes som et resultat, et resultat igen som en virkning af en aktivitet, og hvis denne virkning betragtes fysisk, så er den et stød og som sådan et resultat af en bevægelse, der drives af energien i den enkeltes subjektive begær. Man kan kritisere dette som en ideologisk begrebsglidning, men man kan også se det som produktiv forskydning. Det er nemlig den, der muliggør objektiveringen af det subjektive perspektiv i neo-klassisk økonomi og dermed, at økonomien som helhed kan opfattes som et mekanisk system, hvilket igen muliggør den matematisering af økonomisk tænkning, som stadig i dag er et særkende for den herskende økonomiske videnskab.¹³

Med objektiveringen af individuel menneskelig handling og hele samfundets økonomiske aktivitet ignorerer den etablerede økonomiske videnskab som nævnt de samfundsmæssige klasse modsætninger. Man kan derfor i et politisk økonomisk perspektiv kritisere neo-klassisk økonomi for som ideologi i praksis at tilsløre disse modsætninger. Man kan imidlertid også kritisere selve den reduktionistiske opfattelse af økonomien for dens videnskabelige utilstrækkelighed, og i et sådant teoretisk perspektiv kan man som Bataille bemærke, at den økonomiske videnskab blot har stillet sig tilfreds med at generalisere ud fra en isoleret situation, nemlig det såkaldt >økonomiske menneskes= handlinger rettet mod et velafgrænset mål. Derved ignorerer den økonomiske videnskab selve den energi, der muliggør den menneskelige aktivitet og mere generelt energiens gennemløb af den levende materie.¹⁴ Det er dette perspektiv på økonomien, der gør det muligt for Batailles at sondre mellem hans egen >generelle økonomi= og den neo-klassiske videnskabeliggørelse af økonomien, der kun kan betragtes som en >begrænset= økonomi.

Det erklærede og eksplicite udgangspunkt for Batailles hovedværk er politisk økonomi i denne helt traditionelle forstand.¹⁵ Bataille mener altså at kunne sige noget om og til økonomien, som den almindeligvis forstås, og det er dette forhold mellem økonomi i almindelig forstand og økonomi i Batailles forstand, der er emnet for denne artikel. De ledende spørgsmål bliver således tre, nemlig hvad er økonomi, hvad mener Bataille med økonomi, og hvordan kan Batailles forståelse af økonomi bidrage til den almindelige forståelse af økonomi?

¹² Jf. f.eks. Karl-Heinz Brodbeck: *Die fragwürdigen Grundlagen der Ökonomie*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft 2000, 36-58.

¹³ Jf. f.eks. J. Steven Winrich, @Self-Reference and the Incomplete Structure of Neoclassical Economics@, *Journal of Economic Issues*, Vol. xviii, No. 4, 1984, 987 ff. og Alexander Rosenberg, @What is the Cognitive Status of Economic Theory@, i Roger E. Backhouse (red.), *New directions in Economic Methodology*, London: Routledge, 1994, 223 ff.

¹⁴ Jf. Bataille: *La part maudite. Essai de économie générale. 1. La consommation*, i *OC VII* (herefter *La consommation*), 30 f.

¹⁵ Jf. *La consommation*, 19.

Batailles mest omfattende og systematiske diskussion af økonomi findes i bogen *La consommation*, dvs. *Forbruget*, fra 1949. *La consommation* præsenteres som første bind i værket *La part maudite*, der kan oversættes til >Den fordømte del=¹⁶ eller >Den forbandede rest=. *La part maudite* er Batailles teoretiske hovedværk,¹⁷ men dets reception og udgivelseshistorie har desværre efterladt en del misforståelser, ikke mindst omkring Batailles opfattelse af økonomi (1.). For Bataille repræsenterer almindelig økonomisk tænkning en >begrænset økonomi=, og som sådan er den behæftet med alvorlige teoretiske og empiriske mangler. For Bataille er det således tydeligt, at ressourcer, produktion, cirkulation, vækst og værdi ikke blot skal tænkes i forhold til den samfundsmæssige eller private økonomi, men også må tænkes sammen med naturens økonomi og økonomi i en langt bredere forstand, netop vores søgen efter det, vi mangler. Økonomi skal if. Bataille betragtes i universets målestok og i dette perspektiv er rigdom ressourcer og ressourcer energi, og den generelle økonomi omfatter derfor en redegørelse for energiens løb gennem universet, naturen og samfundet, der i sidste ende går imod et tab af enhver varmforskel (2.). Mennesket betragtes som en del af dette liv, incl. dets arbejde og teknik, og mens livets essens er at akkumulere energi og producere yderligere overskud, så er menneskets essens at forbruge, dvs. at frisætte universets energi igen (3.).

I den generelle økonomi vil Bataille forbinde disse objektivt givne materielle aspekter ved økonomisk aktivitet med det subjektivt givne indre liv, dvs. han vil også forstå energien i den subjektivt givne form, som den indre erfaring af begæret (4.) Dermed er Batailles begreb om økonomi udvidet langt ud over det almindelige, omend der dog i moderne kulturkritik findes en endnu mere omfattende betydning (5.). Det begrænsede i den almindelige økonomiske tænkning hænger imidlertid sammen med dens sigte, nemlig at styre en husholdnings eller en virksomheds begrænsede ressourcer, og det er et praktisk forehavende, ikke empirisk eller teoretisk videnskab. I en politisk økonomi skal teoretiske analyser derfor følges af praktiske anbefalinger og således også i Batailles generelle økonomi, hvor makro-perspektivet på den politiske økonomi kræver, at de rige lande skal give mere af deres overskud væk; hvis ikke det sker, vil det føre til krig (6.). I det økonomiske mikro-perspektiv kritiserer Bataille derfor den herskende mikro-økonomisk videnskab for dens reduktive forståelse af den økonomiske aktør, altså det >økonomiske menneske=, hvilket der også i dag er god grund til (7.). De politiske implikationer af Batailles makro- og mikro-økonomiske analyser er imidlertid noget overraskende, nemlig en ontologisering af den moderne post-moderne forbrugskapitalisme, som den har udviklet sig i de vestlige overflodsamfund de seneste årtier (8.), og Bataille uvilje mod økonomisk styring viser sig også i hans forhold til penge (9.) Trods afsættet i kritikken af neo-klassisk økonomi og Batailles erklærede ambitioner om at udarbejde en politisk økonomi, så er det klart, at den generelle økonomi ikke er en økonomi denne

¹⁶ Jf. titlen på den svenske oversættelse af *La consommation*, *Den fördömda delen*, Stockholm/Stehag: Brutus Östling 1991.

¹⁷ Jf. f.eks. Jean Piel, "Bataille et le monde: De la "Notion de dépense" a "La part maudite", *Critique*, tome XIX, n° 195-196, 1963, 728; Jean Duvignaud, "L'usage des richesses", *L'arc*, n° 32, 1967, 72; Gerd Bergfleth, "Theorie der Verschwendung", i G. Bataille, *Das theoretische Werk*, hrsg.v. G. Bergfleth & A. Matthes, München: Rogner & Bernhard, 1975, 291; Marc Guillaume, "Bataille économiste", *magazine littéraire*, n° 243, 1987, 30; Jean-Joseph Goux, "General Economics and Postmodern Capitalism", *Yale French Studies*, No. 78, 1990, 206; Antonio Campillo: *Contra la economía*, Granada: Comares, 2001, 15.

forstand, men må betragtes som et supplement til eller en negation af økonomien, som en ikke-økonomi eller måske ligefrem en anti-økonomi (10.).¹⁸ Det er således som politisk økonomi den generelle økonomi viser sig at have sine største begrænsninger, idet det med Batailles udvidede forståelse af økonomi bliver endnu vanskeligere at begrunde en bestemt økonomisk strategi fremfor en anden. Batailles generelle økonomi giver således ikke nogen løsning på den begrænsede økonomis praktiske og politiske problemer; men ved at fastholde det generelle perspektiv fastholdes et fokus på de teoretiske og empiriske begrænsninger, som bestandigt skaber problemer for den almindelige praktisk orienterede økonomi, men som alt for ofte ignoreres. Klodens tilstand kræver, at man bestandigt reflekterer over forholdet mellem økonomi og økologi, samfund og natur, og her kan Batailles generelle økonomi tjene som inspirerende afsæt.

1) Værk og bog

La part maudite er altså Batailles teoretiske hovedværk; spørgsmålet er imidlertid, hvad der dermed henvises til, om der menes et større værk eller blot én bog. I dag ved vi, at titlen *La part maudite* var tiltænkt et større flerbindsværk om den generelle økonomi, men at det kun blev den første del, *La consumption*, der udkom under den fælles titel. Anden del, *Histoire de l=erotisme* blev opgivet første gang i 1951, derefter omskrevet, men igen opgivet i 1954, og udkom så endelig efter en sidste revision i 1957 som en selvstændig bog, *L=erotisme*¹⁹. Tredie del, *La souveraineté* blev opgivet i 1954 og udkom aldrig som samlet tekst i Batailles levetid.²⁰ Denne sammenhæng var imidlertid længe ukendt for de fleste Bataillelæsere og forskere. Batailles efterfølger som redaktør af tidsskriftet *Critique*, Jean Piel identificerede nemlig i sit mindeskrift efter Batailles død fejlagtigt *La consumption* med *La part maudite*,²¹ og det kom til at betyde, at den generelle økonomi som helhed derefter blev forvekslet med den indledende redegørelse for den generelle økonomis objektive grundlag, og det selvom Bataille tydeligt præsenterer *La consumption* som blot første bind i et mere omfattende værk om generel økonomi.²² Denne forskydning i forståelsen af den generelle økonomi blev yderligere forstærket med Piel's genudgivelse i 1967 af *La consumption* som slet og ret *La part maudite*²³, dvs. helt uden reference til den oprindelige titel og det oprindeligt planlagte værk, men indledt af en let bearbejdet udgave af netop Piel's eget mindeskrift.

Et virkeligt kendskab til sagens rette sammenhæng blev først mulig for offentligheden med udgivelsen i 1976 af bind VII og VIII i de samlede værker, hvor man havde rekonstrueret *La part*

¹⁸ Jf. f.eks. Campillo, *ibid.*, 65.

¹⁹ På dansk: *Erotikken*, København, Borgen, 2001

²⁰ Jf. *OC VII*, 470 f. & *OC VIII*, 523, 592 f.

²¹ Sml. Piel, *ibid.*

²² Jf. *La consumption*, 22 f.

²³ Paris: Minuit 1967.

maudites tre hoveddele, og desuden medtaget *Théorie de la religion*, altså *Religionens teori*, der færdigjordes i 1948, men først udkom i 1974, et længere forarbejde til *La part maudite* med arbejdstitlen *La limite de l'utilité*, dvs. *Nyttens grænser* fra starten af krigsårene og en række skitser til indledninger og forord fra tiden indtil opgivelsen af det samlede projekt i 1954.²⁴ Ironisk nok blev den nævnte forskydning dog endeligt cementeret med netop denne udgivelse, idet man trods den meget omstændige rekonstruktionen af *La part maudite* og omfattende udredninger af ovennævnte sammenhæng i noterne ikke desto mindre valgte at lade titlen *La part maudite* betegne *La consumption* på bind VII's forside, sidehoveder mm.

Denne forskydning skal ses i sammenhæng med, at Piel tydeligvis betragter Batailles teoretiske værk som primært socio-økonomisk og ikke filosofisk.²⁵ Ved yderligere at lokalisere Batailles >indre meditation= til en bestemt periode, nemlig Anden verdenskrig,²⁶ lykkes det Piel at præsentere >en Bataille som dig og mig=²⁷. Piel's afmystificerede udgave af Bataille udgrænser hele den aforistiske, meditative og litterære side af Batailles værk, og konstruerer derved nærmest en polær modsætning til den Bataille, der af Foucault hyldes som en >gal filosof= stående ved siden af >et sprog, der taler, og som han ikke er herre over=²⁸. At begge disse fortolkninger er stærkt forsimplede og misvisende kan man imidlertid se i den læsning af Batailles tekst, som Derrida foretager i samme periode. På klassisk strukturalistisk vis vælger Derrida metodisk og strategisk at betragte hele Batailles værk synkront, dvs. uden at udgrænse de meditative og aforistiske dele af værket kronologisk,²⁹ og den deraf resulterende læsning giver en imponerende god forståelse af tankegangen bag *La part maudite* og den generelle økonomi, ikke mindst fordi de tilgængelige Batailletekster dengang var forholdsvis få og spredte. Derrida anses derfor i megen (post-)moderne kultur- og kunstkritik for den autoritative kilde og indgang til forståelsen af såvel Bataille selv som forholdet mellem Bataille og Hegel.³⁰

²⁴ Jf. *OC VII*, 502 f. & 598 f.

²⁵ Jf. Josué V. Harari, Jean Piel, *La Rencontre et la différence*, *Modern Language Notes*, Vol. 97, No. 5, 1982, 1273.

²⁶ Sml. Piel, *ibid.*, 725.

²⁷ Harari, *ibid.*, 1271.

²⁸ Michel Foucault, *Préface a la transgression*, *Critique*, 195-196, 1963, 760 ff.; på dansk: *Forord til overskridelsen*, i Niels Brügger, Knut Ove Eliassen & Jens Erik Kristensen, *Foucaults Masker*, Århus, Modtryk 1995, 22 ff.

²⁹ Sml. Jacques Derrida, *De l'économie restreinte à l'économie générale. Un Hégélianisme sans réserve*, *L'arc*, n° 32, 1967, 39 ff.; på dansk: *Fra den begrænsede økonomi til den generelle økonomi. En hegelianisme uden forbehold*, *Tid Skrift*, nr. 1-2, 1983, nr. 2, 71 ff.

³⁰ Sml. f.eks. Lisa Tahir, *The Comedy of Philosophy. Bataille, Hegel and Derrida*, *Angelaki*, Vol. 6, No. 3, 2001, 156 ff.; Raphael Foshay, *Tarrying with the Negative: Bataille and Derrida's Reading of Negation in Hegel's Phenomenology*, *Heythrop Journal*, Vol. 43, No. 3, 295 ff.; Christopher M. Gemberchak: *The Sunday of the Negative: Reading Bataille Reading Hegel*, New York: SUNY, 2003 (jf. Darren Ambrose, *Reading Hegel's entrails*, *Radical Philosophy*, No. 125, 2004, 56 f.); Jim Vernon, *Homogeneity and Heterogeneity: Bataille and Hegel*, *Dialogue*, Vol. XLIII, 2004, 334.

Også Piels fortolkning af Batailles værk lever videre - trods den kraftige forsimpning eller måske netop derfor - både i Frankrig³¹ og udenlands. De samlede værkers rekonstruktion af *La part maudite* er således grundlaget for anden og tredje del af den store amerikanske Batailleoversættelse, *The Accursed Share*³², men første del baseres på Piels genudgivelse. Genudgivelsen udgør hovedparten af det store tyske Bataille-udvalg, *Das theoretische Werk*³³, hvorigennem den har fået betydning for f.eks. Habermas= misvisende diskussion af den generelle økonomi,³⁴ den er forlæggert for den ovenfor nævnte svenske oversættelse, og den er oversat i sin helhed til spansk, dvs. inklusive Piels indledning.³⁵ Piels mindeskrift er nu også oversat til engelsk,³⁶ og samlet bidrager disse oversættelser som autoritative kilder til at bevare den misvisende fortolkning af Batailles tænkning som bestående af forholdsvis uafhængige dele, der så ydermere tænkes at stamme fra afgrænsede perioder i hans liv.³⁷

For Batailles samtidige var der ingen tvivl om, at hans tænkning udgjorde et hele; når Sartre var så kritisk overfor Bataille allerede i 1943, så var det fordi han betragtede denne helhed som en uskøn blanding af mystik, scientisme og eksistentialisme.³⁸ Det systematiske arbejde med *La part maudite* skete sideløbende med eksperimenter med meditation og formuleringen af forskellige indre erfaringer i form af aforismer og litterære fortællinger. Batailles tænkning er således på én gang overskridende og konform, gal og fornuftig, pervers og videnskabelig, og den generelle økonomi omfatter hele dette tankekompleks.

3)Liv, materie og energi

La part maudite handler om økonomi i et generelt perspektiv, og i første bind, *La consommation*

³¹ Sml. f.eks. flere af bidragene i Dominique Lecoq & Jean-Luc Lory (red.), *Écrit d=ailleurs. Georges Bataille et les ethnologues*, Paris: Éditions de la maison des sciences de l=homme, 1987.

³² New York: Zone books 1991-93.

³³ München: Rogner & Bernard, 1975.

³⁴ Sml. Jürgen Habermas, "The French Path to Postmodernity", *New German Critique*, No. 33, 1984, 100 ff. & *Der philosophische Diskurs der Moderne*, Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 1985, 275 ff.

³⁵ Sml. Bataille, *La parte maldita*, Barcelona, Icaria, 1987.

³⁶ I Leslie Ann Boldt-Irons, *On Bataille: Critical essays*, Albany, Suny Press, 1995.

³⁷ Sml. f.eks. Ben Dorfmann, "The Accursed Share: Bataille as Historical Thinker", *Critical Horizons*, Vol. 3, No. 1, 2002, 42.

³⁸ Jf. Jean-Paul Sartre, "Un nouveau mystique", i Sartre, *Situations I*, Paris, Gallimard 1947, 161 ff.

præsenterer Bataille så de love, der gælder for denne generelle økonomi.³⁹ Økonomi drejer sig, som beskrevet i indledningen, normalt om den praktiske håndtering af menneskelige ressourcer. Man sonderer her mellem mikro-økonomi og makro-økonomi, hvor førstnævnte tager den enkelte økonomiske aktørs perspektiv, mens sidstnævnte anlægger et styringsperspektiv på en større kollektiv helhed, typisk hele samfundet. Når Bataille sætter fokus på de ressourcer, der er nødvendige for menneskeligt liv, er imidlertid netop deres nødvendighed, der er vigtig, og med et sådant teoretisk perspektiv sættes økonomiens praktiske sigte i parentes. Allerede her medfører Batailles perspektiv altså en forskydning, og det teoretiske perspektiv betyder, at materielle ressourcer ikke blot er nyttige ting eller varer, men primært former for tilgængelig energi: >Essentielt er rigdom energi; energi er basis og mål for produktionen.=⁴⁰ Makroøkonomi i Batailles generelle forstand må derfor omfatte en redegørelse for energien og dens bevægelser på jorden, altså dens gennemstrømning af alt jordisk, gående fra jordens fysik til den politiske økonomi gennem det biologiske, sociale og historiske, påvirkende psyken og derfor også i sidste ende filosofien. Bataille kan derfor tillade sig at bemærke, at den generelle økonomis objekt ikke er fuldstændigt adskilt fra dens subjekt.⁴¹

I et teoretisk perspektiv gælder love universelt. En generel økonomi må if. Bataille tænke økonomien i universets målestok, og det skal forstås helt bogstaveligt, dvs. at sole, planeter og deres indbyrdes forhold også skal medtænkes. For jorden som helhed er den ultimative kilde til energi solen, hvis stråling først opfanges af fotosyntesen i det grønne og derigennem bliver kilde til yderligere liv og vækst. I den forstand er det solen, der både producerer og reproducerer os, dvs. gennem sit overskud gør os levende og fremkalder vores overskud af levende energi. Set fra jorden er solens stråling som rigdom ensidig, og i strålingen forødes og tabes energi uden beregning, uden modydelse.⁴² I Batailles generelle perspektiv er energien blot på vej gennem universet. Energi betragtes som materie i flydende form, hvilket er helt i overensstemmelse med datidens mest avancerede fysik, relativitetsteorien,⁴³ og vi er som alle levende organismer på jorden blot en passage, hvor solens energioverskud ophobes og som materie for en tid gøres tilgængelig for jordisk vækst og aktivitet. Energi er kun tilgængelig i denne forstand, hvis der er en forskel mellem varmt og koldt, og det sikres af såvel solenergien som den akkumulerede energi; men denne forskel forsvinder igen ved den jordiske udnyttelse af energien, altså den forbrugsbevægelse, Bataille undersøger, og jorden kan derfor siges blot at være et stop på energiens vej mod det endelige varmetab i universets uendelige lunkenhed, jf. termodynamikkens anden lov.⁴⁴ If. Bataille er vi med til at forsinke energiens bevægelse med den levende materies vækst her på jorden, men når grænserne for vækst nås, så tabes den ikke-ophobede energi endeligt.

³⁹ Jf. Bataille, *La consommation*, 34.

⁴⁰ Bataille, "L'économie à la mesure de l'univers", i *OC VII*, 9.

⁴¹ Jf. *La consommation*, 20.

⁴² Jf. Bataille, "L'économie [...]@, 10 & *La consommation*, 35.

⁴³ Sml. f.eks. J. D. Bernal: *Vitenskapens historie*, Oslo: Pax forlag 1978, 749 f.

⁴⁴ Jf. *ibid.*, 592 f.

Jorden modtager og ophober energi fra solen, og det skaber en overflod af mere eller mindre let tilgængelig energi. Den levende materie får sit liv gennem at forbruge af denne overflod givet af solen, men dette forbrug akkumulerer blot yderligere energi. Den levende materie vil principielt udnytte overfloden af energi til at udbrede sig maksimalt,⁴⁵ dvs. at den levende materie akkumulerer og vokser så meget, som rummet tillader. Den udnytter så meget som muligt til vækst, og resten tabes i form af varme. Den umiddelbare grænse for et individs vækst gives rumligt af andre individer, men den absolutte grænse er størrelsen af jordens biosfære. Dette livets tryk udbreder livet til hele det tilgængelige rum og betyder, at hvis et givet sted oplever en midlertidig udryddelse af liv, i form af f.eks. en skovbrand, så invaderer livet det straks efter igen. Livets tryk er som en dampkedel, hele tiden på grænsen af en eksplosion.⁴⁶

Livets essens er if. Bataille at akkumulere og producere mere energi end det forbruger for blot at leve videre, og dette overskud går i første omgang til vækst. I princippet er en levende helhed i stand til ubegrænset vækst, men andre helheders tryk i forbindelse med de rumlige og ressourcemæssige forhold begrænser væksten. Trykket mellem de forskellige individuelle levende materier beskrives ikke bedst som en kamp for blot at overleve; if. Bataille er det primært en kamp for at kunne fortsætte væksten. Hverken vækst eller reproduktion var mulig, hvis ikke planter og dyr rådede over et overskud af energi, og det er denne overflods tryk, der i sidste ende kan komme til udtryk i en eksplosiv voldsomhed. I det generelle perspektiv er det økonomiske problem derfor hele tiden, hvordan livet skal forbruge det energioverskud, som er resultatet af den solunderstøttede biologiske aktivitet.⁴⁷

Livets essentielle tryk har ført det ud over forskellige relative begrænsninger. Den energi, som en plante med fotosyntesen tilegner sig til sin form for liv, overstiger altid det Bataille kalder >den strengt nødvendige energi=,⁴⁸ altså den energi, der er nødvendig for planten for at forblive, som den er. Overskuddet manifesterer sig som vækst og blomstersætning, der fører til nye planter, der forbruger og akkumulerer mere energi. Planter er ekstreme: De bruger næsten al energi til vækst og reproduktion; den funktionelt nødvendige energi er ubetydeligt. Med høje træer har livet overvundet den umiddelbare pladsmangel på jordoverfladen, men der er alligevel en absolut rumlig grænse for plantevækst. Et svar er udviklingen af højereordens organismer, der destruerer planter uden selv at vokse i samme grad. Den spisendes vækst erstatter det spistes, men derved nedsættes væksten generelt, og en større del går til tab.

Plantespisende dyr udvikles langsommere end spiselige planter, og derfor er levende organismers spising af levende materie for Bataille tydeligt en ødslen med energi. Planteædende dyr finder

⁴⁵ Jf. "L'économie [...]@, 11.

⁴⁶ Jf. *La consommation*, 36 f.

⁴⁷ Jf. Bataille, A[ébauche a l'introduction théorique]@, *OC VII*, 476.

⁴⁸ Jf. Bataille, A[notes préliminaire a la rédaction de *La part maudite*]@, *OC VII*, 466.

energireserver i planter, kødædende dyr i de planteædende, og næringen bruges først til at vokse og dernæst til seksuel aktivitet. Den energi, de råder over, overstiger langt det strengt nødvendige, altså hvad der er tilstrækkeligt til at tilfredsstille deres objektive behov. Man kan som Bataille sige, at de råder over >en passende produceret energi=,⁴⁹ dvs. de bruger mere energi end nødvendigt på at ernære sig, men alligevel råder de over et overskud, så de kan vokse og være seksuelt aktive. For dyr, mennesker og menneskelige samfund gælder, at den producerede energi er passende, d.v.s. mere end det blot strengt nødvendige.

5)Menneske, arbejde og teknik

Generelt kan man som Bataille sige, at mikro-organismer, der ernærer sig ved fotosyntese, er den mindst bekostelige form for liv, at planter energimæssigt er billigere end dyr, at rovdyr er udtryk for en utrolig ødselhed og mennesket den mest bekostelige organisme. I det generelle perspektiv nåede livet historisk sine grænser længe før mennesket kom til; allerede da var der store mængder energi, der var bestemt til tab. Den overdådige udvikling af farver og former i plante- og dyreliv, insekter og fugles indtagelse af rummet over jorden, og ikke mindst udviklingen af rovdyr bidrager til forbruget af energi,⁵⁰ men solen og livets biologiske processer producerer altid et overskud såvel i den enkelte organisme som i livet som helhed. For Bataille er det afgørende nye ved mennesket, at det giver et svar på livets generelle overskudsproblem.

Livets naturhistorie kan siges at være udviklingen af stadig mere bekostelige former for liv, og i dette perspektiv får døden en special betydning. Døden er i et generelt økonomisk perspektiv ikke nødvendig, men er udtryk for livets ødslen med energi. De simple former for liv er udødelige, idet de formerer sig vha. celledeling. Her kan man ikke sige, at organismen dør, og heller ikke, at de nyfødte har forældre. Døden kan derfor siges at være livets luksus, hvilket også sårbarheden hos de mest udviklede former for dyr vidner om. Spisning, død og seksuel reproduktion er de store luksuriøse omveje, som sikrer et intenst forbrug af energi.

Den seksuelle reproduktion accentuerer det, som ukønnet formering introducerer, nemlig en deling, hvor det enkelte individ giver afkald på vækst for i stedet at forøge individernes antal og dermed overføre væksten til arten og livet som sådan. Døden har således den funktion i livet at give plads til nyfødte og dermed til livets skabende udvikling, som Bergson ville udtrykke det. Bataille kan derfor sige, at individets luksus bliver artens vækst. Ved seksuel reproduktion er de avlende klart adskilt fra de avlede, og førstnævnte giver liv til sidstnævnte, som man giver en gave.⁵¹ I et begrænset perspektiv, dvs. for det enkelte mandlige individ, er den seksuelle reproduktion således en pludselig og vanvittig ødslen med energi, der i et øjeblik går mod det ekstremt mulige, udløsningen, ødslende

⁴⁹ Jf. *ibid.*

⁵⁰ Jf. *La consommation*, 169 f.

⁵¹ Jf. *ibid.*, 40 f.

meget mere bort end umiddelbart nødvendigt for selve reproduktionen. I et generelt perspektiv kan man imidlertid sige, at ethvert levende system råder over en vis mængde energi, som det er nødvendigt at give ud - det gælder lige fra det enkelte træ til hele jorden forstået som en levende helhed - og i det perspektiv kan den seksuelle reproduktionsmåde, ligesom naturens luksuriøse akkumulation i det hele taget, siges at forsinke det endelige tab af tilgængelig energi, idet den forlænger energiens akkumulation og bevægelse på jorden.⁵²

Ved menneskets ankomst til jorden var rummet fyldt, og det var derfor nødvendigt at udvikle nye midler til at skaffe endnu en organisme plads. Løsningen blev menneskets indretning og bevidste brug af død materie, og Bataille kan derfor betragte arbejde og teknik som en modalitet ved livets udbredelse. Energiressourcer forvandles gennem mennesket og dets dyrs arbejde til næringssubstanser, og den tekniske kunnen øges bestandigt; men enhver ny teknik af denne type har en dobbelt effekt i forhold til mennesket og det menneskelige samfund som levende helheder: Den forbruger en vigtig del af den levende naturs overskudsenergi, men med denne frigørelse produceres samtidigt et endnu større overskud af tilgængelig energi. Det afgørende nye ved menneskets væremåde er netop dette, at det med sine aktiviteter kan forbruge og dermed frigøre langt mere af den energi, som det jordiske liv historisk har bemægtiget sig og fortættet, end det selv kan akkumulere. Mennesket er som organisme i sig selv en luksus, altså et overdrevent kompliceret og dermed i forhold til livets fortsatte beståen overflødigt resultat af livets egen overskudsenergi. Men derudover har mennesket altså den specielle evne at kunne gøre den på jorden akkumulerede energi, altså træ, kul, olie, vand og vind tilgængelig og dermed forøge den umiddelbart tilgængelige energirigdom.⁵³ Bataille kan derfor sige, at det essentielle i menneskets væren er at give det ud, der gennem solens ødselhed og livets biologiske processer er akkumuleret i jorden, hvilket betyder en umådelig frisætning af energi til tab.⁵⁴

Energi er basis og mål for al produktion. Markens planter og dyr er energi, som vores arbejde gør disponibelt. Vi forbruger planter og dyr for at tilegne os energi givet ud i vores arbejde. Summen af produceret energi i en levende helhed er altid større end den strengt nødvendige, altså den, der er nødvendig for den pågældendes helheds funktion og reproduktion.⁵⁵ Overskud fører til forøgelse af produktivkræfter, der fører til yderligere vækst og endnu større overskud, men som for ethvert levende system, så er der en endelig grænse for vækst i forhold til omgivelserne. I løbet af energiens gennemløb af den levende og døde materie tabes der som nævnt en stor del af energien som varme til omgivelserne, og i denne flygtige form bliver energi i praksis mindre tilgængelig for menneskelig udnyttelse,⁵⁶ og i sidste ende tabes energien fuldstændigt som varme.⁵⁷ Produktionen

⁵² Jf. AL=économie [...], 11.

⁵³ Jf. *La consommation*, 42 f.

⁵⁴ Jf. AL=économie [...], 13 ff.

⁵⁵ Jf. *ibid.*, 9.

⁵⁶ Jf. "[notes préliminaire...]", 467.

⁵⁷ Jf. Bataille, "[première rédaction de *La consommation*]", OC VII, 478 f.

af den til systemet passende energi slider på systemet, selv når det er inaktivt. Men systemet leverer selv den energi, der er nødvendig til fornyelsen af delene, og for mennesket sikrer det f.eks. indsættelse af ny generation. Den til systemet passende energi produceret i en periode er altid større end det passende for den strengt nødvendige produktion, og under kapitalismen viser det sig i den uafbrudte udvikling af udstyr.⁵⁸

Menneskeligt arbejde og teknik har muliggjort udbredelsen af den elementære vækstbevægelse ud over tidligere grænser. Menneskets aktivitet forstærker den levende materie med >annexapparater=, sat sammen af umådelige mængder død og dermed træg materie, som forøger de energiressourcer, vi har til rådighed. Kapitalismens akkumulation bremsede feudalismen luksureøse given ud, men Anden Verdenskrig markerer for Bataille den foreløbige grænse for udviklingen af produktivkræfterne, altså et eksempel på, hvordan den bestandige akkumulation af energi under kapitalismen til sidst måtte ende i, hvad der blev det største ødelæggelsesorgie i menneskehedens historie. Krigen var et resultat af overskuddets tryk, der dog for Bataille også viste sig i en mere fredelig form, nemlig som en generel hævnning af levestandarden, idet flere og flere kom i serviceerhverv, lønningerne steg og arbejdstiden blev kortere.⁵⁹

For Bataille antyder arbejdsløsheden i kapitalistiske samfund, at energi investeret i udvidelser af produktion og udstyr ikke længere er tilstrækkeligt til at indoptage overskuddet. Lediggangen i arbejdsløsheden er en passiv løsning på overskudsproblemet, og Bataille pointe er, at en krise forværres efterhånden som mennesket fjerner sig fra aktive løsninger. Luksus betragtes som et onde, fordi man almindeligvis i økonomien anser verden for fattig og behøvende arbejde; men if. Bataille er verden syg af rigdom, og aktuel knaphed er blot et resultat af misbrug af energien.⁶⁰ For Bataille er det klart, at de værdier, der var før knyttet til det glørværdigt uproduktive, nu udnyttes til at få det produktive forbrug i nyttesfæren til at fremtræde som tilsvarende glørværdigt;⁶¹ men denne forbrugsmåde er if. Bataille ikke levedygtig i længden.

Batailles teoretiske makroblik på økonomien medfører altså i første omgang en redegørelse for den økonomiske aktivitetens objektive grundlag i energiens gennemløb i det jordiske liv, og denne redegørelse bygger på, hvad man i dag må betragte som almen viden fra fysik, kemi og biologi. Megen af denne viden var imidlertid ny og kontroversiel på Batailles tid, både i sig selv og ikke mindst i forhold til den objektiverende og mekaniske tankegang, der som nævnt i indledningen dominerede og stadig dominerer almindelig økonomiske videnskab; endnu for et par årtier siden kunne alene tanken om, at der er grænser for materiel og økonomisk vækst, således animere til debat i den politisk økonomiske offentlighed.⁶² Men selvom Batailles beskrivelse af den

⁵⁸ Jf. "[notes préliminaire ...]", 468 f.

⁵⁹ Jf. *La consommation*, 42 f.

⁶⁰ Jf. "L'économie [...]", 15.

⁶¹ Jf. *La consommation*, 35.

⁶² Sml. f.eks. Inger Christensen, Niels I. Meyer & Ole Thyssen (red.): *Vækst*, København: Gyldendal, 1979.

økonomiske aktivitets objektive grundlag i et nutidigt økologisk perspektiv er forholdsvis ukontroversiel,⁶³ så er det stadig kun relativt få økonomer, der har forsøgt systematisk at medtænke de objektive biologiske betingelser for økonomisk aktivitet. En af disse er Nicholas Georgescu-Roegen, hvis bog, *The Entropy Law and the Economic Process*⁶⁴ er blevet en klassiker inden for, hvad man i dag kalder >bio-økonomi= eller >økologisk økonomi=. Ligesom Bataille betragter Georgescu-Roegen termodynamikkens anden lov som en grundbetingelse for det økonomiske system,⁶⁵ og fælles for dem er også inspirationen fra den russiske geokemiker Wladimir Vernadsky, der med begrebet om >biosfæren= betegner hele jordens natur betragtet som et åbent system med en historie. Dette begreb præsenteredes første gang i Vernadskys bog af samme navn,⁶⁶ der udkom på russisk i 1926 og på fransk i 1929,⁶⁷ og det er sidstnævnte udgave, Bataille henviser til.⁶⁸ I et moderne økologisk økonomisk perspektiv er Batailles overordnede tankegang i dag altså knap så fremmedartet som ved fremkomsten; betragtet i et almindeligt økonomisk perspektiv er den imidlertid stadig kontroversiel.

7) Begær og indre erfaring

Med et sådant teoretisk videnskabeligt perspektiv på økonomien kan man imidlertid også spørge skeptisk, om vi altid ved, *hvad* vi mangler, og det er også tvivlsomt. Menneskeheden som helhed kan mangle noget, som ingen konkrete eller kun meget få grupper af mennesker faktisk søger efter. Betragter vi energiens gennemløb af mennesker, så er vores objektive interesserer som levende mennesker i et samfund ofte i direkte modsætning til vores subjektive begær. Nyttige, fornuftige handlinger giver os objektive fordele, opfylder vores behov, opretholder os som levende sociale væsner og får os til at vokse og udvikle os. Begæret derimod retter sig mod den subjektive fornøjelse, tilfredsstillelse og nydelse, der kan stå i direkte modsætning til vores objektive behov og dermed de nødvendige nyttige handlinger. Det er pga. sådanne ræsonnementer, at man i almindelig økonomisk tænkning har indført et mikro-perspektiv, hvor der tages udgangspunkt i efterspørgsel, præferencer, ønsker etc. og ikke blot nytte eller behov. Det betyder dog ikke, at begæret altid er helt klart og entydigt. Det er ikke kun objektive behov, der kan være ubevidste, førbevidste eller underbevidste, men også det subjektive begær, dvs. at vi uden at vide det både kan begære noget og have behov for det. Men på det ubevidste plan kan det være svært at sondre mellem at begære noget og have behov for det; i begge tilfælde er det en ikke erkendt mangel. I økonomiske sammenhæng kan man derfor nøjes med at sondre mellem objektive behov, der kan være bevidste og ubevidste,

⁶³ Sml. f.eks. Erik Christensen, 'Det økologiske økonomiparadigme', i Fenger-Grøn & Kristensen (red.), *Kritik af den økonomiske fornuft*, 175 f. og Jesper Hoffmeyer: *Samfundets naturhistorie*, Charlottenlund: Rosinante 1982, 13 f.

⁶⁴ Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1971.

⁶⁵ Jf. Campillo, *Contra la economía*, 58, 64 f.

⁶⁶ På engelsk: *The Biosphere*, Copernicus, 1998.

⁶⁷ Jf. Campillo, *ibid.*

⁶⁸ Sml. *La consumption*, 36.

og så subjektivt begær, der altid er bevidst og kan falde sammen med de objektive behov enten bevidst eller ubevidst.

I almindelig økonomisk tænkning vælger man typisk at betragte denne modsætning som blot en del af den i indledningen nævnte politiske problematik vedr. fordeling af magt og penge, idet et samfund som en kollektiv helhed kan siges at have objektive behov, som kan udtrykkes som dets præferencer, og disse præferencer skal så i et demokratisk samfund være forenelige med borgernes subjektive begær, hvilket også forstås som præferencer. Man tænker sig altså, at de enkelte borgers individuelle præferencer kan aggregeres til en sum, som udtrykker et samfunds samlede præferencer. Denne reduktion giver imidlertid i sig selv alvorlige teoretiske problemer,⁶⁹ og hvis det så ydeligere er sådan, at det enkelte menneskes bevidste subjektive præferencer ikke nødvendigvis afspejler dets objektive behov, og at hverken behov eller begær kan udtrykkes som præferencer, så bliver problemerne endnu større. Kort sagt, hvis begær ikke afspejler behov og ingen af dem præferencer, hvornår ved vi så, hvad vi selv mangler?

For Bataille er modsætningen mellem begær og behov ikke en tilfældig mangel, der kan udbedres med f.eks. oplysning, videnskabelige undersøgelser, bedre teknik eller mere demokrati, men et væsenstræk ved mennesket som sådan. Begæret retter sig nemlig ikke mod det samme som behov. Udgangspunktet for Batailles tænkning er hans samtids marxistiske samfundskritik, hvor kritikken af kapitalismens tingsliggørelse af mennesket, altså forvandling af menneskets arbejdskraft til blot en vare, var en af de vigtigste teoretiske indfaldsvinkler.⁷⁰ For Bataille er dette perspektiv dog ikke tilstrækkeligt. If. Nietzsche ligger truslen om menneskelig fornedrelse et andet sted, nemlig i selve forvandlingen af menneskelig aktivitet til målrettet arbejde. At arbejde er at gøre sig til redskab for sin egen eller andres overlevelse, at være et redskab er at være noget blot nyttigt, og det er selve dette at gøre noget nyttigt, der gør mennesket til en slave.⁷¹ For Bataille radikaliserer dette kritikken af kapitalismen til en generel civilisationskritik,⁷² hvor det afgørende ikke er kritikken af kapitalismen som en specifik historisk samfundsformation, men kritikken af samfundet som sådan og især industrisamfundet. Det er ikke blot den kapitalistiske udbytning af arbejdskraften, men selve arbejdet som nyttig formålsrettet aktivitet, der truer med at reducere mennesket til blot en ting.⁷³

Begæret har en karakter, der for Bataille betyder, at hvis økonomi handler om det, vi mangler, så

⁶⁹ Sml. f.eks. Hargreaves Heap *et al.*, *ibid.*, 212 ff.

⁷⁰ Sml. f.eks. Georg Lukács, *Die Verdinglichung und das Bewußtsein des Proletariats* i Lukács, *Werke*, Neuwied, Luchterhand 1968, Bd. 2, 257-397.

⁷¹ Sml. Friedrich Nietzsche: *Jenseits von Gut und Böse*, i Nietzsche, *Werke*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft 1997, Bd. II, 732.

⁷² Sml. Asger Sørensen, *At tage fat om ondets rod. Batailles radikale civilisationskritik*, i René Rasmussen & A. Sørensen (red.), *Excesser - om Georges Bataille*, Århus, Modtryk, 1994, 198 ff.

⁷³ Jf. Bataille, *La consumption*, 123-35.

kan økonomi ikke blot bestå i produktion og cirkulation af ting, ligesom økonomiens problemer ikke bare kan være teoretisk-tekniske problemer. Almindelig økonomisk tænkning kan betragte menneskets handlinger som varer, altså som ting, og derved reduceres menneskets aktivitet til blot at være økonomi i denne for Batailles 'begrænsede' forstand. For Bataille er det kun med introduktionen af begæret i økonomisk tænkning, at det kan tydeliggøres, at mennesket ikke blot kan objektiveres som en ting i denne forstand. For et menneske drejer det sig netop om ikke blot at være en ting, men at være suveræn, dvs. fri i øjeblikket, uafhængig af en opgave, som bør fuldføres.⁷⁴ Der er for Bataille en principiel modsætning mellem menneskets objektive behov og dette subjektive begær efter at være suveræn, og det er introduktionen af et sådant begær i økonomien, der gør den til en generel økonomi.

Når Bataille taler om økonomi, så mener hans således meget mere og andet, end man sædvanligvis gør både i klassisk politisk økonomi og moderne videnskabeliggjort neo-klassisk økonomi. Hvis økonomi er vores søgen efter det, vi mangler, men vores subjektive begær ikke afspejler vores objektive behov, så kan vi principielt ikke vide, hvad vi mangler. Det betyder, at økonomi både teoretisk og praktisk må tænkes mere generelt, end man almindeligvis gør det, både blandt klassiske, neo-klassiske og marxistiske økonomer og i Keynes= generelle økonomiske teori. Det er ikke nok at løse det i sig selv uløselige problem med præferenceaggregeringen. Bataille stiller sagen på spidsen ved at sige, at vi i vores økonomiske aktivitet søger et gode, som i sidste ende må undslippe os, fordi den fuldstændige tilfredsstillelse af det subjektive begær, den suveræne og kompromisløst uproduktive nydelse medfører en udtømmning af tilgængelige ressourcer og derfor døden i bogstavelig forstand. I en vis forstand ved vi dog godt, at vores begær efter suverænitet er selvmodsigende på denne måde, og vi kan derfor siges såvel subjektivt som objektivt at være adskilt fra dette gode, vi begærer, nemlig af den indre erfaring af angst for faktisk at få tilfredstillet begæret.

Det er på denne baggrund, at Bataille vælger at kalde sit værk om økonomi *>La part maudite=*,⁷⁵ altså *>den forbandede rest=*. Pointen er, at uanset hvor rationelt, målrettet og fornuftigt man indretter sit liv og gøren, uanset hvor meget man objektiveres, så er der altid noget tilbage, som ikke lade sig ophæve. Selve dette at vi skal dø er f.eks. et uomstrideligt objektivt faktum, og alligevel kan vi aldrig subjektivt forliges med det. Som Bataille bemærker, så lyver vi faktisk for os selv, når vi forbander døden.⁷⁶ Døden er en del af livet, og Batailles generelle økonomi handler netop om de objekter for vores subjektive indre erfaring, der klarest betyder os, at vi ikke kan forvente den vedvaren, som religionen typisk lover os, altså de objekter, der viser os forgængelighed og død dér, hvor vi helst ville se et liv fortsat i al evighed. Disse objekter er virkelighedens forbandede rester i et kristent perspektiv, på én gang tiltrækkende og afskyelige, og pointen for Bataille er, at vi i stedet for at forbande dem, fordi de er forgængelige, principielt kunne vælge at elske dem af den selv samme grund, og som sådan forlige os subjektivt med den objektive bevægelse, vi er en del af,⁷⁷

⁷⁴ Jf. *ibid.*, 177.

⁷⁵ Jf. Bataille, A[*ébauche d=avant propos*]@, *ibid.*

⁷⁶ Jf. *La consommation*, 41.

⁷⁷ Jf. Bataille, A[*Le mouvement général de l=ouvrage*]@, i *OC VIII*, 535.

altså energiens uendelige forbrugsbevægelse.

Bataille vil med den generelle økonomi forbinde forgængelighedens verden med menneskets indre liv og subjektive erfaringer. Forgængelighedens verden betragter han materielt som en generel energibevægelse, der bestandigt kræver forbrug, og som i sidste ende betyder tilintetgørelsen af alle de ressourcer, vi kan akkumulere. Denne bevægelse kan dog if. Bataille beskrives uafhængigt af menneskets indre liv,⁷⁸ og den generelle økonomi kan derfor indledes med en beskrivelse af det objektive grundlag for menneskets indre liv på naturvidenskabeligt grundlag, således som det er gjort her.

Der er if. Bataille altid overskud af energi, og økonomi forstået som vores søgen efter det, vi mangler, er i sig selv en aktivitet båret af dette overskud. Kun for en begrænset synsvinkel kan der være nødvendighed og knaphed, og mennesket er ikke kun det isolerede værende, som ifølge den begrænsede økonomi bestandigt kæmper med andre om ressourcerne. Den generelle nedsvigningsbevægelse besjæler if. Bataille mennesket med energi, og man kan identificere menneskets suveræne aktiviteter med denne bevægelse uden ophør imod tab. Suveræniteten er det subjektivt givne, den indre erfaring af begæret, der vier mennesket til glørværdige handlinger, til i energimæssig og produktiv forstand unyttigt forbrug.⁷⁹ Det er if. Bataille netop denne idé om overskudsenergi i såvel det objektivt som subjektivt givne, der adskiller generel økonomi fra økonomi i almindelig forstand. Den generelle økonomi undersøger den livets kogen, som energiens kreds- og gennemløb bevirker i alt levende, i planter, dyr og mennesker, herunder deres indre livs erfaringer. Mennesket kan betragtes som en del af livet, en del af den energibevægelse, der går fra solen og ned til jorden, og som sådan er den menneskelige sociale virkelighed blot et led i forsinkelsen af energiens bevægelse. Det menneskelige og sociale liv indeholder imidlertid levede indre erfaringer, og det er i disse indre erfaringer, at objekter kan vise sig som forbandede.

9) Økonomi, filosofi og økologi

Med denne forståelse af livets materielle grundlag skal den generelle økonomi gøre rede for menneskets samfundsmæssige væren, altså det del af det jordiske liv, hvori økonomien i almindelig forstand udfolder sig. Økonomi er i denne teoretiske forstand produktion og forbrug af rigdomme, og betragtet i universets målestok er det for Bataille et system af partikulære kræfter indeholdt i et enormt system, nemlig produktion og forbrug af energi. Økonomi er en menneskelig aktivitet på jordens overflade, hvor den normale rytme er en vekslen mellem akkumulation og forbrug,⁸⁰ resultatet af, at solens energi ikke blot løber igennem, men tager en omvej og lader sig forsinke i

⁷⁸ Jf. *ibid.*, 536.

⁷⁹ Jf. *La consommation*, 31.

⁸⁰ Jf. *ibid.*, 89.

dette punkt i universet.⁸¹

I sit jordiske gennemløb bevæger energien sig gennem totaliteten af udstyr i samfundet, dvs. gennem marker, værktøj, fabrikker, kommunikationsnet, el-net, teatersale mv., og der produceres objekter, hvoraf nogle direkte tilfredsstillende umiddelbare menneskelige behov, mens andre tillader os at forme både død og levende materie, og atter andre tjener os som materiale for produktion af endnu mere komplekse objekter. Objekter kan dog kun anvendes til produktive formål i den grad, mennesket kan forøge sit udstyr, og det er hverken fuldstændigt, altid eller ubegrænset muligt.⁸² Akkumulation er kun en forsinkelse;⁸³ de producerede objekter vil i sidste ende alle være viet til tab.

Det er i denne generelle forstand, Derrida kan tale om kulturelle og kunstneriske aktiviteter som økonomiske aktiviteter, altså om produktion af tekster, om skriftens materialitet og om læsningen som arbejde. Ifølge Derridas læsning, så er Batailles forsøg på at sætte den begrænsede og den generelle økonomi i forbindelse med hinanden et forsøg på at tænke det umulige, nemlig at samtænke forskellen mellem det økonomiske og det ikke-økonomiske, mellem det samme og det helt andet. Batailles generelle økonomi omplacere i sin overskridelse af den begrænsede økonomi if. Derrida selve filosofiens projekt: Den tager i sin totalitetsambition >forbehold for det uforbeholdne=⁸⁴ og udfordrer filosofien som sådan ved at presse og anfægte den for filosofien nødvendige dialektiske ophævelseslogik.

Med denne læsning af Bataille forskyder Derrida imidlertid perspektivet fra økonomi til filosofi i så radikal en grad, at det i første omgang bliver uforståeligt, hvorfor Bataille overhovedet taler om økonomi. I anden omgang bliver det dog igen forståeligt, fordi Derrida i læsningen af Bataille udvider forståelsen af økonomi yderligere, således at en tekst nu kan betragtes som et resultat af en materiel og økonomisk produktion, og det har medvirket til, at 'økonomi' i moderne kulturkritik og litteraturvidenskab har fået så bred en betydning, at det nærmest er blevet synonymt med 'orden', 'system' eller 'kontekst'.⁸⁵ Det vil imidlertid sige, at dekonstruktion ikke, trods den hyppige brug af ord om >materialitet=, >produktion= og >økonomi=, som læsestrategi kan betragtes som en direkte parallel til Marx= kritik af den politiske økonomi, således som mange forestillede sig i begyndelsen af 70'erne.⁸⁶ Batailles generelle økonomi udviklede sig fra en politisk kritik af kapitalismen til en

⁸¹ Jf. *ibid.*, 28.

⁸² Jf. *ibid.*, 30.

⁸³ Jf. *ibid.*, 20.

⁸⁴ Jacques Derrida: *Differance*, Frederiksberg: Det lille forlag, 2002, 71.

⁸⁵ Jf. Nadja Gernalzick, "From Classical Dichotomy to *Differential Contract*: The Derridean Integration of Monetary Theory", *Critical Studies*, Vol. 25, No. 1, 2005, 55 f.

⁸⁶ Se f.eks. Niels Egebak & Svend Erik Larsen, "Indledning", i J. Derrida, *Sprog Materialitet Bevidsthed*, København: Vinten, 1976, 7 ff.

teoretisk analyse af de videnskabelige præmisser for praktisk orienteret økonomisk videnskab, og det er dette forskudte perspektiv på økonomien, Derrida overtager og yderligere forskyder; i Marx=økonomikritik fastholdes det politisk-økonomiske perspektiv derimod fra start til slut og dermed en mere almindelig forståelse af økonomi.

I forhold til den marxistiske analyse af kapitalismen som historisk samfundsformation forskyder Bataille som nævnt det kritiske fokus fra den økonomiske vareliggørelse af arbejdskraften til selve arbejdets og især den industrielle produktions tingsliggørelse af mennesket. På det naturhistoriske niveau sker der som nævnt ovenfor en tilsvarende forskydning, idet det bliver menneskets specifikke væremåde og ikke den kapitalistiske produktionsmåde, der indvarsler noget afgørende nyt i den generelle økonomi. Hvis man i forlængelse heraf betragter forholdet mellem samfundets produktion og dets naturgrundlag i et makroperspektiv, så indebærer livet i et moderne kapitalistisk samfund ikke desto mindre op imod en 100-dobling af energiforbruget i forhold til livet i f.eks. jæger- og samlerkulturer.⁸⁷

Alle historiske kulturer har oplevet miljøkriser og dermed grænser for vækst lokalt, men i vores hidtidige historie er de blevet løst gennem yderligere rumlig og teknisk udbredelse af forbrugsbevægelsen, altså gennem frigørelse af hidtil utilgængelige energiressourcer. I det nutidige globaliserede kapitalistiske samfund er det imidlertid blevet tydeligt for enhver, at der er absolutte globale grænser for vækst, uanset hvordan den tekniske udvikling kommer til at forløbe. Vi ved altså nu, at knaphed er knaphed for os, og at vi selv har skabt og fortsat skaber denne knaphed. For godt nok skaber solen en overflod af energi, der ophobes i selve jorden, og godt nok akkumulerer livets almindelige vækst på jorden yderligere energi; men enhver levende organisme er afhængig af, at energien er i en tilgængelig form for dens specifikke væremåde, og den menneskelige væremådes ekstreme frigørelse af bunden energi undergraver de objektive betingelser for den fortsatte opretholdelse af netop denne bekostelige væremåde.

Den kapitalistiske produktionsmådes undergravelse af det menneskelige samfunds naturgrundlag producerer altså en knaphed, der stiller os overfor et politisk problem, og dette problem skærpes af, at den mest dybdegående kritik af kapitalismen, nemlig den marxistiske, typisk har betragtet produktivkraftudviklingen som et ubetinget gode.⁸⁸ Batailles generelle økonomi gør problemet forståeligt i forhold til universets energistrøm; men det skærper blot problemet yderligere, fordi den industrielle produktion, uanset hvordan den er organiseret politisk, i dette perspektiv blot er den fuldendte udfoldelse af de kim, der allerede ligger i selve den menneskelige væremåde. Globale økologiske problemer kan således ikke løses ved blot at gøre en ende på kapitalistisk udbytning, ej heller ved at udvikle mere vedvarende former for energiudnyttelse, for menneskets essens er netop if. Bataille at frigøre og dermed forbruge energi. Mennesket har i den historiske civilisationsudvikling bestandigt udviklet stadigt større energiforbrug, og det er således ikke blot kapitalismen, der er selvdestruktiv, men selve den menneskelige væremåde. Den fuldstændige aktualisering af de menneskelige civilisationspotentialer frisætter den bundne energi til at genoptage den afbrudte bevægelse, der i sidste ende er bestemt til tab i universets lunkenhed.

⁸⁷ Jf. Hoffmeyer, *Samfundets naturhistorie*, 20.

⁸⁸ Jf. *ibid.*, 27.

11) Generel politisk økonomi

Derved er vi bragt tilbage til økonomiens traditionelle udgangspunkt, nemlig det praktiske perspektiv i den begrænsede økonomi, der bliver nødt til at acceptere knaphedens lov.

Bataille betragtede som nævnt indledningsvist *La part maudite* som et værk om politisk økonomi, dvs. en praktisk orienteret makroøkonomisk tænkning, og den generelle økonomis teoretiske analyse må derfor kunne begrunde konkrete anbefalinger til den politiske organisering af økonomien. Et praktisk perspektiv er som nævnt begrænset, men ikke nødvendigvis til en enkelt husholdning eller virksomhed, ej heller til en bystat eller en nation; en generel politisk økonomi er altså begrænset, men kun til hele jordens menneskehed forstået som en stor husholdning og virksomhed, der styres af en verdensregering.⁸⁹

I et sådant globalt makroperspektiv er menneskets økonomiske aktivitet drevet af naturens forbrugsbevægelse. Hidtil har vi if. Bataille ikke haft kendskab til de love og principper, der styrer denne bevægelse, men dette ukendskab har ikke ændret noget ved selve bevægelsen. Bataille mener dog ikke, der i længden kan være afgørende uforenelighed mellem menneskets og universets bevægelser; dette grundlæggende ukendskab og den resulterende uforenelighed er grunden til, at vi fejler i vores løsningen af umiddelbare problemer, og hvis ikke den menneskelige akkumulation forlignes med energiens forbrugsbevægelse, så ender det i en katastrofe. Den generelle økonomi tydeliggør, at energien nødvendigvis må tabes i sidste ende uden gevinst, uanset om vi vil det eller ej.

Den politiske pointe for Bataille er, at vi kan bestemme, om det skal ske frivilligt eller ej, om det skal ske hæderfuldt i handlinger, hvor mennesket viser sit begær efter at være suverænt, altså viser sig som besjælet af forbrugsbevægelsen, eller det skal ske som en katastrofe, som en samfundsmæssig eksplosion i form af en krig.⁹⁰ Vi kan altså if. Bataille vælge, om vi vil lade vores handlinger styres af universets love; men hvis ikke vi vælger de rigtige handlinger, så er de langsigtede konsekvenser katastrofale. Bataille gør imidlertid ikke meget ud af, hvem dette >vi= egentlig er, og som det bliver klart nedenfor, så er det faktisk fordi, Bataille ikke har noget klart bud på, hvordan et samfund skal indrettes politisk.

Uanset den politiske styreform, så siger den generelle økonomi, at krig kun kan undgås ved, at de rige lande giver ud af deres overskud til de fattige. Før-industrielle samfund brugte deres overskud til fester og nytteløse monumenter som f.eks. pyramider og katedraler. Moderne samfund har brugt overskud på velfærdsydelse, der gør livet lettere, og en større grad af almindelig lediggang, men det har ikke været tilstrækkeligt. Den største del af overskuddet har måttet forbruges ved at henvise

⁸⁹ Sml. *OC VII*, 501.

⁹⁰ Jf. *La consommation*, 29 ff.

mennesker og nyttige ting til krige, der har nået et katastrofalt niveau. Det er denne erkendelse, der if. Bataille implicerer en kopernikansk vending af økonomien, altså overgangen fra en begrænset økonomi til den generelle økonomi. Den globale økonomiske udvikling kræver ganske enkelt, at USA ser bort fra profit i en del af sine økonomiske aktiviteter og afgiver varer uden modydelse;⁹¹ USAs økonomi er simpelthen - vurderer Bataille i 1949 - den mest eksplosive masse, der har været i historien.⁹²

Denne analyse finder Bataille bekræftet af, hvordan USA rent faktisk tilrettelægger sin globale økonomiske politik i årene efter Anden verdenskrig. Oprettelsen af de økonomiske institutioner efter Bretton Woods, dvs. Verdensbanken og Valutafonden, og de storstilede politisk-økonomiske planer, der blev kendt som Marshallhjælpen og Truman doktrinen, repræsenterer samlet for Bataille en revolution i den forstand, at de giver afkald på >den regel, som kapitalismen er grundlagt på=⁹³, idet man leverer varer uden betaling. Målet er tydeligt en revitalisering af den globale økonomi, der antages at være i hver enkelts interesse, men Bataille fremhæver planernes karakter af gambling pga. af den usikkerhed, der er forbundet med opnåelsen af det ønskede resultat. Bemærkelsesværdigt er også, at der er tale om en kollektiv ydelse, der modsvarer et kollektivt behov, ligesom ydelsen af kredit overgår fra at være en metier til at være en funktion. Samlet er der for Bataille tale om en negation af kapitalismens grundprincip, altså de isolerede egoistiske formålsrationelle profitkalkuler, og denne negation peger i retning af et helt andet princip, nemlig det kommunistiske princip, fra enhver efter evner, til enhver efter behov.⁹⁴

USAs ydelser til Europa efter Anden verdenskrig bliver således en illustration af Batailles generelle pointe, nemlig at det er nødvendigt at give ud, og at antagelsen af det økonomiske menneskes formålsrationelle egoisme hverken i teori eller praksis kan danne grundlag for politisk økonomiske tiltag på et globalt plan. Bataille betragter ikke desto mindre USA som et næsten klassisk eller idealtypisk kapitalistisk samfund, og spørger derfor, hvordan det så er muligt at skaffe politisk opbakning i USA til finansieringen af sådanne generelle globale planer, og på disse præmisser kan svaret kun være frygten for Sovjetunionen. Bataille ser således tydeligt, at USAs globale økonomiske tiltag kan betragtes som storstilet økonomisk krigsførelse mod Sovjetunionen og understreger, at kommunisternes politik er en afgørende faktor i den globale økonomi. Det er presset fra kommunismen, der nødvendiggør en politik, der hæver levestandarden i den vestlige verden og dermed nødvendiggør en grundlæggende ændring af økonomien.

Bataille fremhæver imidlertid, at denne politik fanger USA i en modsigelse mellem at forsvare den frie virksomhed og at argumentere for statens nødvendighed. Selve spændingen mellem kommunisme og kapitalisme, altså det vi kalder >Den kolde krig= betyder i den vestlige verden en økonomisk udvikling af samme karakter, som var resultatet af de to verdenskrige, dvs. åndsfrihed,

⁹¹ Jf. *ibid.*, 32 f.

⁹² Jf. *ibid.*, 161.

⁹³ *Ibid.*, 164.

⁹⁴ Jf. *ibid.*, 167 f.

mere afslappede relationer, udvikling af statslig industri og serviceydelser. Det samlede resultat bliver if. Bataille en >dynamisk fred=, der opretholdes af truslen om krig og oprustningen i begge lejre,⁹⁵ og som udfolder sig som en konkurrence mellem to typer økonomisk organisering,⁹⁶ den entydige primitive akkumulation i den kommunistiske verden og den forbeholdne akkumulation i den moderne borgerlige verden.⁹⁷

Bataille peger på de spændinger, der findes i den af Keynes inspirerede økonomiske politik, men har også et godt blik for, at gennemførelsen af denne politik vil skabe grundlaget for det, vi i dag betragter som de europæiske velfærdssamfund. Bataille er med den generelle økonomi positiv overfor den form for statsstyret omfordeling, der er karakteristisk for de europæiske velfærdssamfund i sidste halvdel af det 20. århundrede. Det er dog ikke primært, fordi velfærdssamfundet er en mere retfærdig samfundsorden, men fordi der i sådanne samfund er en bedre balance mellem akkumulation og forbrug end i f.eks. datidens kommunistiske verden. Trods Batailles stærke politiske engagement, må hans økonomiske tankegang derfor karakteriseres som apolitisk, ja, nærmest anti-politisk,⁹⁸ hinsides godt og ondt.

13) Kritikken af neo-klassisk mikro-økonomi

I udvidelsen af det teoretiske makro-perspektiv på økonomi støttede Bataille sig i høj grad på datidens avancerede naturvidenskab, altså teoretisk fysik og biologi, og man kan derfor med god ret som Sartre tale om Batailles scientisme. I en vis forstand gør det samme sig gældende i den generelle økonomis mikro-perspektiv, hvor Bataille udover den nævnte inspiration fra Nietzsches civilisationskritik trækker på datidens mest avancerede humanvidenskaber, Keynes økonomi, Freuds psykoanalyse, Webers socialvidenskab og Durkheims nevø, Marcel Mauss= sociologi. Den generelle økonomi kritiserer på den baggrund den neo-klassiske mikro-økonomi for dens reduktive antagelser vedr. den økonomiske aktør og den objektiverende mekaniske tankegang, og en sådan kritik er næsten mere påkrævet i dag end på Batailles tid, hvor de mikro-økonomiske antagelser blev balanceret af det herskende Keyneske makro-perspektiv både i teori og i praksis.

Længe kunne den herskende politiske økonomi således i bred forstand karakteriseres som >post-Keynesk=,⁹⁹ men efter murens fald er økonomien - både i teori og praksis - blevet langt mere entydig, omend den stadig kendes under flere navne, f.eks. (ny) neo-klassisk økonomi,

⁹⁵ Jf. *ibid.*, 174 ff.

⁹⁶ Jf. *ibid.*, 162.

⁹⁷ Jf. *ibid.*, 148 ff.

⁹⁸ Jf. Campillo, *Contra la economía*, 4.

⁹⁹ Sml. Samuelson, *Economics*, 205 f.

monetarisme, neoliberal økonomi, Manchesterøkonomi eller blot mikro-økonomi. Uanset navnet tager den herskende økonomi i dag konsekvent udgangspunkt i en enkelt individuel forbrugers rationelt egennyttige præferencer, altså det såkaldte >økonomiske menneske=, også kendt som idealtypen *homo economicus*, der så sammen med den spilteoretiske dynamik i flere sådanne aktørers interaktive valg bliver grundlaget for at tænke politisk og forstå samfundet som sådan.¹⁰⁰ Den herskende økonomiske tænkning giver således entydig ideologisk opbakning til det grundlæggende i kapitalismen, antagelsen af det økonomiske menneske som legitimt udgangspunkt for al økonomisk handling og tænkning, såvel i virksomheder som i husholdninger, altså både i erhvervsøkonomi og politisk økonomi.

Mens Keynesk økonomi, der var dominerende indtil 70'erne, kunne anses for at have stor forklaringskraft og derved helt legitimt gøre sig gældende såvel politisk som empirisk,¹⁰¹ så er der i dag en udbredt enighed om, at det ikke er tilfældet for mikro-økonomisk baseret økonomisk tænkning. I modsætning til almindelig empirisk videnskab kan mikro-økonomien ikke kan komme med præcise forudsigelser, der kan bekræftes eller afkræftes.¹⁰² Heller ikke hvis man betragter mikro-økonomi i forhold til Kuhn=s eller Lakatos= videnskabsteori, kan den gøre sig gældende som videnskab,¹⁰³ og det selvom det videnskabelige ideal for neo-klassisk økonomi fra begyndelsen netop har været fysik,¹⁰⁴ således som det også har været for videnskabsteorien.¹⁰⁵ Man kan så betragte mikro-økonomien som en slags anvendt matematik,¹⁰⁶ men også det matematiske grundlag for mikro-økonomien er problematisk, og matematikken selv konfronteres efter Russel og Gödel med en række grundlæggende paradokser.¹⁰⁷ Man kan derfor spørge til, hvilken erkendelsesmæssig status mikro-økonomi så kan have, og her er et godt bud, at mikro-økonomi simpelthen er en formalisering af kontraktteori,¹⁰⁸ altså en formalisering af et af de centrale elementer i kapitalismens politiske ideologi. Mens Keynesk økonomi altså kunne gøre sig gældende - men angiveligt også faldt¹⁰⁹ - af empiriske grunde, så har mikro-økonomien aldrig kunnet gøre sig gældende empirisk og må betragtes som rendyrket politisk ideologi.

¹⁰⁰ Jf. f.eks. strukturen i Hargreaves Heap *et al.*, *The Theory of Choice*. Sml. også Fenger-Grøn & Kristensen, *Behovet for en kritik af den økonomiske fornuft*, 34 ff.

¹⁰¹ Sml. Samuelson, *ibid.*

¹⁰² Jf. Rosenberg, *What is the Cognitive Status of Economic Theory*, 216 f.

¹⁰³ Jf. Daniel M. Hausmann, *Kuhn, Lakatos and the Character of Economics*, i Backhouse (red.), *New directions in Economic Methodology*, 205.

¹⁰⁴ Jf. Brodbeck, *Die fragwürdigen Grundlagen der Ökonomie*, 22 ff.

¹⁰⁵ Sml. f.eks. Steve Fuller: *Kuhn vs. Popper*. Cambridge, Icon 2003, 85 ff.

¹⁰⁶ Jf. Rosenberg, *ibid.*, 223 f.

¹⁰⁷ Jf. Winrich, *Self-reference and the Incomplete structure of Neoclassical Economics*, 997 ff.

¹⁰⁸ Jf. Rosenberg, *ibid.*, 232 f.

¹⁰⁹ Sml. f.eks. Samuelson, *Economics*, 856 f.

Hvis man ønsker en politisk økonomi på videnskabeligt grundlag, så er der altså stadig god grund til at kritisere den mikro-økonomiske objektivering og matematisering af økonomisk aktivitet ud fra antagelsen af idealtypen *homo oeconomicus* og i stedet som udgangspunkt undersøge den samfundsmæssige økonomi i sin helhed empirisk. Det var imidlertid dette ræsonnement, som marxister nedgjorde ved at betegne dets fortalere som >katedersocialister=,¹¹⁰ og som Weber forsøgte gøre op med i sit program for en ny socialvidenskab, hvor man blot skal forstå handlinger ud fra konstruerede og angiveligt værdfri idealtyper som netop *homo oeconomicus*, dvs. ikke vurdere dem moralsk eller politisk, jf. den berømte kløft mellem værdier og kendsgerninger.¹¹¹ Det var imidlertid også netop i et tilsvarende ræsonnement, nemlig i kritikken af Manchesterøkonomiens reduktionisme, at Durkheim tog afsæt i sin udviklingen af Comtes sociologi.¹¹² Denne kritik blev videreført af Mauss, og udgangspunktet for Batailles generelle økonomi er netop Mauss= sociologisk-antropologiske kritik af idéen om det økonomiske menneske.¹¹³

Hvis man som Mauss studerer beretninger om udvekslinger i primitive samfund, så findes der som sådan ikke noget marked for bytte i klassisk økonomisk forstand, ligesom der heller ikke er hverken varer eller økonomiske mennesker i disse udvekslinger. Der er derimod tale om et system for udveksling af gaver, og disse gaver kan betragtes som fuldstændige samfundsmæssige ydelser, dvs. at gaveudvekslingen ikke blot har økonomisk betydning i almindelig forstand, men også social, moralsk og religiøse betydning. *Homo oeconomicus* kan ikke findes empirisk i primitive samfund, ligesom man heller ikke kan finde det moralske pligtmenneske eller det videnskabelige menneske. Menneskets handlinger har altid været mere end blot økonomisk rationelle, og derfor er kalkuler på grundlag af antagelsen af det økonomiske menneske if. Mauss ikke det bedste udgangspunkt for økonomien som videnskab. For Mauss er det imidlertid tydeligt, at selvom dette menneske ikke kan findes i vores fortid, så kan det meget vel blive vores fremtid,¹¹⁴ og det ikke blevet mindre tydeligt i vores nutid.¹¹⁵

¹¹⁰ Jf. f.eks. Friedrich Engels, AVorwort@, i Karl Marx, *Das Kapital*, 2. bind, i Marx & Engels, *Werke*, bd. 24, Berlin, Dietz Verlag, 1975, 13.

¹¹¹ Jf. f.eks. Asger Sørensen, AVærdifri eller værdifuld? Socialkonstruktivismen mellem sociologi og filosofi@, Handelshøjskolen i København, *MPP Working Paper*, no. 1, 2002, 11 ff.

¹¹² Jf. Steven Lukes: *Emile Durkheim*, Stanford, Ca.: Stanford University Press, ²1985, 89 f.

¹¹³ Jf. Bataille, *La consumption*, 71. Sml. Jean-Christophe Marcel, ABataille and Mauss: a dialogue of the deaf?@, *Economy and Society*, vol. 32, no. 1, 2003, 141-52.

¹¹⁴ Jf. Marcel Mauss, "Essai sur le don. Forme et raison de l'échange dans les société archaïques", i Mauss, *Sociologie et anthropologie*, Paris, P.U.F., ³1966, 272.

¹¹⁵ Jf. f.eks. Fenger-Grøn & Kristensen (red.), *Kritik af den økonomiske fornuft*, hvor alle bidrag fra hver deres vinkel kritiserer den almindelige accept af idéen om det økonomiske menneske og dermed af kapitalismens ideologiske grundlag.

Det er på denne baggrund, Bataille kan se gavegivning og forødelse af overskudsressourcer dér, hvor almindelige økonomer ser knaphed og tuskhandel mellem formålsrationelle egoister. Der sker imidlertid som nævnt en afgørende forskydning hos Bataille, nemlig fra det samfundsmæssige niveau til det naturmæssige, fra det historiske til det ontologiske. Den almindelige økonomiske opfattelse af rigdom i termer af penge, kapital og værdi udvides i den generelle økonomi til omfatte alle ressourcer, der så fortolkes som ophobet energi, og tilsvarende sker der en forskydning fra almindelig økonomisk tale om varebytte og cirkulation til Batailles beskrivelse af energiens bevægelse i ressourcerne, altså dens gennemstrømning af alt levende. Det er denne forskydning fra økonomi til økologi, der gør det problematisk at anbefale ubegrænset overskud, akkumulation og vækst i økonomien, og som giver legitimitet til Batailles anbefalinger om at give ud af overskuddet.

Forskydningen er imidlertid ikke fuldstændig, men snarere en bestandig gliden frem og tilbage, der betyder, at Bataille ikke sonderer klart mellem økonomisk overskud i form af penge, produktionsmæssigt overskud i form af varer og energimæssigt overskud, ligesom han heller ikke sonderer klart mellem gaver, forbrug og tab. Overskuddet er for Bataille i alle betydninger et problem for det menneskelige liv. Forskydningen er dog så udtalt, at det er sandheden om lovene for livets forbrugsbevægelse, der skal erkendes og handles ud fra på det samfundsmæssige niveau, ikke økonomiens eller samfundets love. Bataille mener tydeligvis, at hans analyser af førindustrielle samfund som Aztekernes før Spaniens erobring og Tibet før Kinas er et passende grundlag for både at forstå moderne samfund og give politiske anbefalinger.¹¹⁶ Energiens bevægelse betragtes af Bataille som en >evig nødvendighed=,¹¹⁷ men vi kan som nævnt ikke desto mindre vælge, hvordan vi skal forholde os til den, altså om den skal akkumuleres til sprængningspunktet, eller den skal ødsles bort inden da.

Dette forhold mellem love og menneskelig praksis kan man også finde hos Durkheim, nemlig i forholdet mellem lovene for udviklingen i den samfundsmæssige arbejdsdeling og vores personlige moralske valg, og Durkheim tager eksplicit de fysiske love som model for de love, der gælder for samfundets historiske udvikling.¹¹⁸ Durkheim er imidlertid klart anti-metafysisk, dvs. love er vores formuleringer af erfarede sammenhænge, ikke udtryk for erkendte ontologiske nødvendigheder. Bataille derimod tager ikke dette forbehold, ligesom han hverken sonderer mellem teori og praksis eller mellem den del af virkeligheden, der nødvendigvis er, og den del, der kunne være anderledes, således som Aristoteles gør det.¹¹⁹ Bataille tænker sig tydeligvis, at samfundet kunne være anderledes og endda i mere radikal forstand end for Durkheim og Aristoteles,¹²⁰ men på den anden side er ethvert historisk samfund underlagt livets nødvendigheder. Når Bataille moraliserer, så

¹¹⁶ Jf. *La consommation*, 47.

¹¹⁷ Jf. *ibid.*, 31.

¹¹⁸ Jf. Asger Sørensen, 'ADurkheims ansats til en etik for det moderne samfund - og en metodologisk kritik af den filosofiske etik', i Anni Greve (red.), *Sociologien om velfærd - gensyn med Émile Durkheim*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag, 1998, 77 ff.

¹¹⁹ Jf. Aristoteles, *Nicomachean Ethics*, i *The Complete Works of Aristotle, Eth. Nic.* 1140

¹²⁰ Jf. f.eks. Asger Sørensen, 'AGeorges Bataille: At tage ved lære af fascismen: Mellem modstand og analyse', i Michael Hviid Jacobsen *et al.* (red.), *Tradition og fornyelse i sociologien*, Ålborg Universitetsforlag, 2001, 252 ff.

appellerer han til erkendelsen af den naturmæssige ontologiske nødvendighed, ikke den samfundsmæssige eller historiske, og dermed er mennesket i sit viljes- og handlingsliv ikke kausalt underlagt naturmæssige nødvendigheder. Bataille opretholder således et forholdsvist traditionelt liberalt frihedsbegreb, som man f.eks. kan finde hos Kant.

15) Autoritet og penge

Udgangspunktet for Batailles generelle økonomi er den sociologiske kritik af mikro-økonomien, der fremhæver betydningen af empirisk viden om økonomiens funktion i samfundet som helhed og menneskets sociale liv. Netop fordi der tages udgangspunkt i den empiriske analyse af eksisterende samfund og mennesker, så får denne type kritik af kapitalismens ideologi typisk konservative eller i bedste fald reformistiske implikationer. Hvor Marx giver stof til revolutionære drømme om en indtræden i >frihedens rige= hinsides >nødvendigheden rige=,¹²¹ så anlægger Durkheim og Mauss blot et helhedsperspektiv på samfundet, som skal gøre det muligt at styre det i sin helhed på fornuftig vis. Med dette styringsperspektiv kommer de til at betragte samfundet ovenfra, og det giver deres tankegang et elitistisk, paternalistisk og autoritært præg.¹²² Netop fordi der er tale om et ideologisk opgør med troen på legitimiteten i at handle som det økonomiske menneske i det eksisterende kapitalistiske samfund, så har Durkheim og Mauss= empiriske analyser af økonomien også et stærkt moraliserende præg.¹²³ Denne tendens til moralisering genfindes i Batailles generelle økonomi, der appellerer til sine læsere om at erkende sandheden og at handle på dette grundlag.¹²⁴

Tæt forbundet med disse træk er også den hyldest til herrens storladenhed, som Bataille læser hos Nietzsche og hans elever, Freud og Weber, for hvem videnskab, arbejde og rationalitet på forskellig vis står i modsætning til begærets frie udfoldelse i generøsitet og hæderfuld given ud. Begæret er som nævnt ikke bare rettet mod ting, men det, der driver det menneskelige liv som sådan, dvs. energibevægelsen i dens menneskelige form, og gavegivning er derfor udtryk for en frisætning af energien, en frigørelse af begæret fra den tingsliggørende slavagtighed, som samfundsmæssigt arbejde medfører. I økonomisk henseende anser Mauss generøs gavegivningen for den empirisk oprindelige udvekslingsform, som enhver moral og politik bør bygge på, selvom han udmærket ved, at gavegivning forudsætter en større grad af ulighed end både bytte og deling, og at resultatet af gavegivning er en forstærkelse af uligheden, idet den giver får social status og dermed magt, mens modtager mister begge dele.¹²⁵

¹²¹ Jf. Marx, *Kapitalen*, bd. 3, i Marx & Engels, *Werke*, bd. 25, 1976, 828.

¹²² Jf. f.eks. Asger Sørensen, A Marcel Mauss. Kvinder, høfligheder og talismaner: Gaven som fuldstændig social kendsgerning, i Hviid Jacobsen *et al.* (red.), *Tradition og fornyelse i sociologien*, 84 ff. og "Durkheims ansats til en etik for det moderne samfund [...]", 79 ff.

¹²³ Jf. Sørensen, A Marcel Mauss. Kvinder, høfligheder og talismaner [...], 86 ff.

¹²⁴ Jf. *Ibid.*, 47.

¹²⁵ Jf. Mauss, A Essai sur le don [...], 152 ff.

Fuldstændigt som Mauss hylder også Bataille gavegivningen i fuld bevidsthed om, hvad den indebærer,¹²⁶ og hos ham radikaliseres den autoritære struktur til det yderste, idet den generelle politiske økonomi kun kan tænkes ud fra en verdensregerings perspektiv. Hvor Durkheim og Mauss imidlertid betragter samfundet som en organisme, der kræver en fornuftig styring ovenfra, så betragter Bataille suverænitet som menneskets essens og samfundet som tingsliggørende. Bataille skærper derved den klassisk liberale modsætning mellem individ og samfund, og selvom Bataille således ikke tillægger lighed samme politiske betydning som traditionelle liberale og socialister,¹²⁷ så siger han klart fra overfor autoritet som legitimt styringsprincip.¹²⁸

Disse herremanerer og antiautoritære træk viser sig også i Batailles ligegyldighed over for penge. I den generelle økonomi tales der således om ressourcer, ting og varer, om ofre, gaver, arbejde, handel, vækst, opsparing, akkumulation og rigdom; men når det kommer til penge, så erklærer Bataille blot, at penge er en form for energi,¹²⁹ og gengiver en del af det berømte citat fra Max Webers *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*, hvor Benjamin Franklin bl.a. fremfører, at tid er penge og penge avler penge.¹³⁰ Herved ignorerer Bataille imidlertid en meget gammel erkendelse i den politiske økonomi, nemlig at penge, som Locke gør opmærksom på, har den specielle egenskab, at de tillader nærmest ubegrænset akkumulation, mens det ikke nødvendigvis er tilfældet med producerede varer og slet ikke med levende og dermed forgængelig ressourcer. Selve den sociale anerkendelse af penges værdi gør den til en specifik social ressource, hvis energi afhænger netop denne anerkendelse.

Bataille ser tydeligt, at begæret kan rette sig mod noget forgængeligt, ligesom det også kan rette sig mod noget immaterielt som f.eks. værdier; men han har tilsyneladende ikke blik for den samfundsmæssige formidling, der giver penge nærmest magisk værdi, altså det Marx kalder pengenes fetichkarakter.¹³¹ I den generelle økonomis naturvidenskabelige energiperspektiv er dette selvfølgelig en anerkendelse af en fiktiv ressource, altså blot en illusion, men som Locke tydeligt ser, så er den sociale accept af denne fiktion afgørende for udviklingen af social ulighed til forskel fra den naturligt givne ulighed.¹³² Den døde materie er socialt anerkendt som værdifuld, både i form

¹²⁶ Jf. *La consommation*, 73 ff.

¹²⁷ Sml. Asger Sørensen, "Praktisk filosofi i lyset af Georges Bataille - om lighed, etik og menneskelighed" i Carsten Bagge Lausten & Anders Berg-Sørensen (red.), *Den ene, den anden, det tredje. Politisk identitet, andethed og fællesskab i moderne fransk tænkning*, København: Politisk Revy, 1999, 211 f.

¹²⁸ Jf. Sørensen, *Georges Bataille: At tage ved lære af fascismen [...]*@, 254 ff.

¹²⁹ Jf. *AL=économie [...]*, 13.

¹³⁰ Jf. *La consommation*, 121. Sml. Weber, *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd*, København: Nansensgade Antikvariat, 1995, 26 ff.

¹³¹ Jf. Marx, *Das Kapital*, bd. 1, 107 f.

¹³² Jf. f.eks. Sørensen, *Values, Business, and Globalisation [...]*@, 162.

af penge, smykker og forbrugsgoder som vaskemaskiner og huse, og social ulighed kommer primært til udtryk gennem den sociale forarbejdning, organisering og fordeling af død materie. Død materie er imidlertid hverken forgængelig eller eksplosiv, og der er derfor ingen særlig grund eller energimæssig nødvendighed, der byder den, der besidder denne rigdom, at give den ud uden modydelse.

I et samfundsøkonomisk perspektiv kan ophobningen af rigdom være et problem, fordi der kan være overskudsproduktion af varer og manglende købekraft, og det kan løses politisk if. Keynes ved at omfordele de socialt anerkendte døde værdier, altså primært pengene. Det er imidlertid ikke livets energibevægelser, der nødvendiggør denne omfordeling, men den sociale nød, der får de udbyttede til at koge over i raseri over den herskende uretfærdighed. Med den nævnte forskydning sonder Bataille imidlertid ikke mellem brugsværdi og bytteværdi, har heller ikke noget særligt begreb om merværdi og intet systematisk begreb om kapital. Da Bataille ikke går ud fra den klassiske politiske økonomis objektive arbejdsværditeori, men deler den neo-klassiske opfattelse af værdi som subjektivt konstitueret af begæret, så får den generelle økonomi derfor vanskeligheder med at kritisere økonomisk ulighed på det samfundsmæssige niveau. Akkumulation bliver altså for Bataille primært et problem i forhold til livets energi, ikke pga. uligheden i den samfundsmæssige fordeling af de økonomiske goder.

Som Weber gør tydeligt, så spiller selve mediet penge desuden en meget vigtig instrumentel rolle for økonomi som praktisk disciplin. Den rationelle styring af såvel husholdning som erhvervsvirksomhed forudsætter bogholderi og regnskabsførelse, dvs. tal, der afspejler den numeriske værdi af pengebeholdning, indtægter og udgifter. Selvom man endelig fik gjort op med, hvad Weber betragter som kapitalismens og markedøkonomiens irrationalitet, så ville en planøkonomisk styring af vores fælles husholdning stadig kræve en rationel styring af ressourcerne, dvs. bogholderi og regnskab. En pengeløs økonomi ville if. Weber simpelthen ikke kunne styres rationelt.¹³³ Det er imidlertid heller ikke det, Bataille ønsker, for en rationel styring i Webers forstand ville være objektiverende og dermed betyde en tingsliggørelse af mennesket.

17) Post-moderne kapitalisme

Ikke desto mindre må Bataille tænke sig en eller anden form for styring eller i det mindste anbefale et styrende princip, når han betragter den generelle økonomi som politisk økonomi. Hvis man ser på Batailles moralske appeller, så skal denne styring tilsyneladende ske på det individuelle niveau, hvor mennesket ændrer sin moral, så man hver især i stedet for blot at akkumulere også forbruger. De eksempler på historiske samfundsformationer i energimæssig balance, som Bataille analyserer, altså før-Columbianske samfund i Amerika og Tibet er imidlertid meget autoritært styrede samfund. Man kan derfor sige, at Batailles generelle politiske økonomi har den klassiske kristent liberale struktur, hvor den enkelte står overfor det absolutte, dvs. Gud eller staten, uden en formidlende politisk instans på det samfundsmæssige niveau i form af institutionaliseret demokrati,

¹³³ Jf. Max Weber: *Wirtschaft und Gesellschaft*, Tübingen: Mohr ⁵1972, 45-62.

og Bataille er tilsyneladende ikke fuldstændigt kommet ud over mellemkrigstidens anfægtelse af det parlamentariske demokrati.¹³⁴ Politisk har Batailles generelle økonomi således nogle ganske alvorlige problemer.

Bataille generelle økonomi foregriber på mange måder den post-moderne måde at forstå kapitalismen på, som man f.eks. finder hos den moderne neo-konservative ideolog George Gilder. Her finder man med henvisning til Mauss en opfattelse af moderne kapitalisme som en overflodsøkonomi, der leverer, før der er efterspørgsel. Begæret er ubestemt og lader sig forme efter de muligheder for tilfredsstillelse, der tilbydes, dvs. at udbudet skaber efterspørgslen.¹³⁵ If. Gilder er kapitalismen irrationel som system, og det er netop dens kerne af spil og gambling, der sikrer dens ideologiske succes overfor socialismens rationalitet. I en sådan kapitalisme, hvor man ikke kender sit begær, og enhver tilfredsstillelse af begær udvikles til en profitskabende industriel produktion af objekter, så kan der ikke sondres afgørende mellem nødvendighed og luksus, altså mellem behov og begær, således som de fleste er gået ud fra, incl. Bataille. I forbrugskapitalismen bliver objektiv nytte endeligt reduceret til et tilfældigt valg,¹³⁶ der på én gang udtrykker det subjektive behov og begær. Den moderne udvikling af en post-borgerlig hedonistisk forbrugskapitalisme bringer altså den revolutionære venstreradikale Bataille i >dårligt selskab=.¹³⁷ Den generelle økonomi er på vej til at blive realiseret som en del af den neoliberale verdensorden, dvs. som en integreret del af kapitalismen, ikke som dens alternativ, som Bataille havde forestillet sig.

Hvis man imidlertid i dag erklærer sig som kommunister som Hardt & Negri,¹³⁸ så er det denne type kapitalisme, som vi skal igennem, for at nå den endelige frigørelse af den klasse, der nu bærer historien videre, altså den såkaldte >mangfoldighed=. Det moderne velfærdssamfund producerer if. Hardt & Negri et disciplin samfund i Foucaults forstand, altså en form for styring af kroppe, der muliggør både moderne regering og produktion.¹³⁹ Disciplin samfundet er imidlertid et fabrikssamfund, hvor det post-moderne samfund tværtimod er kendetegnet ved bestræbelsen på at undgå fabriksarbejde.¹⁴⁰ Det betyder en overgang fra disciplin samfundet til kontrolsamfundet, en overgang fra disciplin som noget transcendent til disciplin som noget immanent,¹⁴¹ altså en proces, hvor disciplinen internaliseres som selv-disciplin. Samtidigt betyder den post-moderne kapitalismes krav om stadig øget efterspørgsel imidlertid en frigørelse af begæret, hvilket skaber et nyt,

¹³⁴ Sml. Sørensen, AGeorges Bataille: At tage ved lære af fascismen [...], 251 ff.

¹³⁵ Jf. Goux, "General Economics and Postmodern Capitalism", 210 ff.

¹³⁶ Jf. *ibid.*, 220 f.

¹³⁷ Jf. *ibid.*, 223 f.

¹³⁸ Sml. Michael Hardt & Antonio Negri: *Empire*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2000, 350.

¹³⁹ Jf. *ibid.*, 243 f.

¹⁴⁰ Jf. *ibid.*, 261 ff. & 274 ff.

¹⁴¹ Jf. *ibid.*, 330 f.

generaliseret begær. Dette begær er ikke er rettet mod simpel behovstilfredsstillelse, men retter sig netop mod nydelse i utallige former, altså mod luksus, spil, kunst etc., og det er dette den post-moderne kapitalismes generaliserede begær, der if. Hardt & Negri forvandles til mangfoldighedens begær efter frigørelse.¹⁴² Et sådant begær har ingen grænser, det er et begær efter livet som sådan, efter at eksistere og producere,¹⁴³ og det er med dette begær efter frigørelse, at mangfoldigheden skaber de sociale rum, hvori der udvikles nye livs- og samarbejdsformer.¹⁴⁴ Det er det generaliserede begær efter frigørelse, der begrundet kravet om globalt borgerskab, borgerløn og gentilegnelse af midlerne til livets produktion og reproduktion.

Mellem Bataille og Hardt & Negri står Foucault. Foucault har kun skrevet lidt om Bataille; ud over den ovenfor nævnte artikel faktisk kun et kort forord til bind I af Batailles samlede værker. Ikke desto mindre kan Batailles tankegang siges at være bestemmende for hele Foucaults værk,¹⁴⁵ og hvad angår opfattelsen af begæret, så går der en lige linie fra Hegel og Marx over Nietzsche og Freud, Kojève og Bataille til Foucault og dermed Hardt & Negri: Begær er grundlæggende et begær efter frigørelse, og det er i denne form, begæret skal genskabes og frigøres, således som det f.eks.også tænkes hos Marcuse.¹⁴⁶ Bataille udtrykker dog ikke samme tillid til begærets politiske muligheder, som man ser hos Hardt & Negri. For Bataille kommer den generelle økonomis bestemmelse af begærets betydning ikke så meget til at dreje sig om politik som om videnskab og ontologi, om filosofisk antropologi og dermed metafysik; men netop derved bliver Batailles ideologiske opbakning til den postmoderne kapitalisme selvfølgelig endnu stærkere. Bataille generelle økonomi kan tilsyneladende kun reddes for venstrefløjen ved at acceptere en historiefilosofi som Hardt & Negris, og noget sådant ville Bataille selv have afvist på det skarpeste.¹⁴⁷

19)Apori, endelighed og politik

Den generelle økonomi munder tilsyneladende ud i en række aporier, som man kan tilskrive Batailles placering i en tid, hvor kapitalismen kun var på vej til at udvikle sig til sin post-moderne forbrugsform.¹⁴⁸ Det ville imidlertid blot gøre Batailles utilstrækkelighed til et historisk problem, som vi må antages at være kommet ud over i dag, og det er klart ikke tilfældet. Som Gilder, Hardt

¹⁴² Sml. *ibid.*, 250 ff.

¹⁴³ Jf. *ibid.*, 349.

¹⁴⁴ Jf. *ibid.*, 397.

¹⁴⁵ Jf. Sverre Raffnsøe, AGrænsens uomgængelige omgængelighed@, i Rasmussen & Sørensen (red.), *Excesser*, 91.

¹⁴⁶ Jf. f.eks. Herbert Marcuse: *Frigørelsen*, København: Gyldendal, 1969, 31 ff.

¹⁴⁷ Jf. f.eks. Sørensen, AAt tage fat om ondets rod [...], 196 ff.

¹⁴⁸ Jf. f.eks. Goux, *ibid.*, 224.

& Negri tydeliggør, så er forståelsen af økonomi stadig ikke fuldstændig, og Bataille selv var meget bevidst om problemerne med f.eks. at forene det ønske om politiske resultater, der er forbundet med redegørelsen for det objektivt givne, med de mere uddybende refleksioner over de subjektivt givne indre erfaringer,¹⁴⁹ ligesom han også betragtede selve forsøget på at skabe en forbindelse mellem de indre subjektive erfaringer af erotiske og suverænitets og det objektivt givne ved brugen af ressourcer som problematisk.¹⁵⁰

På det ontologiske niveau kan Bataille generelt siges at svinge mellem den universelle energiøkonomi og den individuelle begærsoplevelse, og i sine normative anbefalinger svinger han mellem moralske appeller til hver enkelt og ønske om en autoritær styring af hele verdens energistrømme. Økonomisk fastholder Bataille et så generelt makro-perspektiv, at man ikke kan sondre klart mellem energi og materie, mens hans mikro-perspektiv mistænkeliggør rational planlægning og styring. Hvor han i mikro-perspektivet kæmper mod reduktionismen i neo-klassisk økonomi, så laver han i makro-perspektivet selv en klassisk scientistisk reduktion, idet alt reduceres til energi.

I et praktisk perspektiv består samfundets naturgrundlag imidlertid af energi i forskellige former, hvoraf nogle former gør energien utilgængelig for menneskelig udnyttelse. I et praktisk perspektiv kan vi derfor sondre mellem død og levende materie og mellem stof og energi.¹⁵¹ Disse sondringer tydeliggør konflikten mellem på den ene side cirkulationen af penge og varer forstået mekanisk som død materie, der kun bevæger sig pga. stød, og på den anden side levende organismer, der forandres kvantitativt og kvalitativt pga. af den levende materies indre akkumulerede energi. Økonomiens traditionelle mekaniske tankemodeller er klart fjendtlige overfor naturens selvorganiserende liv,¹⁵² og det er der god grund til. Almindelig økonomi sigter på styring af ressourcer, og styring er kun mulig, hvis man antager en passende grad af stilstand og uforanderlighed; hvis alt bevæger sig af sig selv, så er bevidst styring umulig.

Batailles teoretiske kamp for at tænke det ikke reducerede begær og livets energibevægelse ind i økonomien efterlader et indtryk af økonomien som helt ustyrlig i praktisk forstand. Det betyder, at den generelle økonomi ikke kan opretholde sin karakter af politisk økonomi og i stedet forvandles til scientistisk ontologi, hvis angivelige nødvendighed dernæst legitimerer en uhæmmet frisættelse af begær, energi og dermed en kapitalistisk udvikling uden begrænsninger. I redegørelsen for det objektive grundlag for den generelle økonomi glimrer den dialektik, som er tydelig i andre af Batailles arbejder, ved sit fravær, og det gør den generelle økonomi i sin helhed til nærmest et selvdestruktivt projekt, der i sidste blot kan legitimere den fuldstændige frisættelse af energien i alle dens former.

¹⁴⁹ Jf. Bataille, "[ébauche pour une Introduction générale]", i *OC VIII*, 595.

¹⁵⁰ Jf. Bataille, "[corrections et notes pour une réédition de *La consommation*]", *OC VII*, 482.

¹⁵¹ Sml. f.eks. Hoffmeyer, *Samfundets naturhistorie*, 14.

¹⁵² Jf. Brodbeck, *Die fragwürdigen Grundlagen der Ökonomie*, 125 ff.

Der er if. Bataille en materiel konflikt mellem mennesket og livet som sådan, mellem menneskets begærsudfoldelse, der frisætter energi til tab, og naturens akkumulation. Den menneskelige væremåde er en negation af naturen, men denne negation er vores specifikke væremåde, som vi håndterer praktisk hver dag, og det kan vi derfor også fortsætte med. Det er godt nok menneskets skæbne ødelægge sit eget kollektive naturgrundlag langt mere tilbunds gående end nogen anden art, men det varer heldigvis et stykke tid endnu, før vi har fuldendt dette projekt, og vi kan forhåbentlig med den rette politiske organisering af livets energi- og stofstrømme udskyde det nogle generationer. Der er altså stadig meget at kæmpe for politisk og økonomisk, såvel i teori som i praksis; og til forskel fra den mekaniske tankemodell i den neo-klassiske økonomi, så må hele klodens økologi, samfundets husholdning og den enkeltes virksomhed alle udgøre momenter i en dialektisk tænkt økonomi. En gang i fremtiden, ja, så er det slut med i hvert fald den moderne menneskelige væremåde, som vi kender den i nutidens vestlige samfund, og netop derfor skal vi bruge tiden godt og fornuftigt indtil da.¹⁵³

¹⁵³ En tak til medlemmerne af Nordisk Sommeruniversitets kreds 8, ASamfundskritik og -analyse under globalkapitalismen@ for kritik og kommentarer til to tidligere udgaver af denne artikel. Tak også til *Agoras* reviewer.

Værk og bog	7
Liv, materie og energi	9
Menneske, arbejde og teknik	12
Begær og indre erfaring	15
Økonomi, filosofi og økologi	18
Generel politisk økonomi	21
Kritikken af neo-klassisk mikro-økonomi	23
Autoritet og penge	27
Post-moderne kapitalisme	29
Apori, endelighed og politik	31